

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Jan Javorský

ŘECKÁ OBČANSKÁ VÁLKA V ČESKÉM TISKU

GREEK CIVIL WAR IN THE CZECH PRESS

Bakalářská práce

Praha 2007

P R O H L A Š U J I ,

že tuto předloženou bakalářskou práci jsem vypracoval/a zcela samostatně
a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použil/a.

V ...Praze..., dne 27.07.2007

Podpis: Javorský

Obsah

Úvod	2
Kapitola I. Náčrt občanské války v Řecku	7
Kořeny občanské války	7
Občanská válka v Řecku	11
Kapitola II. Náčrt vývoje Československa v letech 1945-1949	18
Vývoj Československa a tiskového prostředí v letech 1945-1948	18
Proměny tiskového prostředí po únoru 1948	25
Kapitola III. Obraz Řecké občanské války před únorem 1948	27
Vymezení proudů	27
Informační zdroje	28
Intenzita informování	29
Komparace demokratického a komunistického proudu	29
Shrnutí	38
Charakteristika komunistického proudu	38
Charakteristika demokratického proudu	39
Kapitola IV. Obraz Řecké občanské války po únoru 1948	41
Vymezení proudů	41
Intenzita informování	42
Změny v obraze řecké občanské války	42
Sovětsko-jugoslávská roztržka a Řecká občanská válka	46
Shrnutí	47
Závěr	49
Seznam použitých pramenů a literatury	55

Úvod

Řecká občanská válka je jedním z nejvýznamnějších konfliktů v období po druhé světové válce. Konflikt v Řecku, jehož kořeny sahají až do období okupace Řecka Itálií, Bulharskem a Německem, se stal jedním z prvních střetů mezi členy antihitlerovské koalice. Obavy nejprve Velké Británie a později i Spojených států z šíření komunismu a sovětského vlivu v Evropě byly živeny také právě řeckým konfliktem. Řecko bylo živoucím příkladem toho, co může způsobit poválečná hospodářská krize ve spojení s agresivní ideologií komunismu. Řecko bylo i příkladem zahraničního vměšování komunistických států a jejich podílu na destabilizaci ohrožených států. Spolu s dalšími faktory (ohrožení Turecka a sovětské snahy o získání kontroly Úžin, vývoj situace v Bulharsku a Rumunsku, krize okolo Iránu, situace v Itálii, Francii, střety okolo poválečného uspořádání Německa)¹ měl konflikt v Řecku podíl na vzniku a přijetí tzv. Trumanovy doktríny zadržování komunismu a zároveň se stal, spolu s Tureckem, prvním místem, kde byla tato doktrína uplatněna. Uplatnění Trumanovy doktríny samozřejmě vyvolalo reakci na straně Moskvy, a tak se občanská válka v Řecku stala jednou z klíčových událostí formování studené války a zároveň jejím prvním „horkým“ bojištěm.

Tato práce však není věnována ani dějinám občanské války v Řecku, ani dějinám tzv. Studené války, neboť to jsou úkoly, které svým záběrem přesahují možnosti bakalářské práce, ale tomu, jak byl tento konflikt prezentován v Československu, resp. v českém tisku. Hlavním smyslem této práce je deskripce obrazu, případně obrazů, občanské války v Řecku, který vznikl v českém denním tisku v období mezi lednem 1946 a říjnem 1949, tedy v průběhu tzv. třetího kola Řecké občanské války.² Jelikož byl denní tisk pod kontrolou stran Národní fronty, či s nimi spřízněnými organizacemi a jedinci, můžeme ho chápat jako jakýsi „ukazatel“ toho, jak byl tento konflikt interpretován, jaké bylo povědomí o střetu velmocí v Řecké otázce a významu, který byl tomuto konfliktu přikládán domácí politickou scénou. Níže podaná deskripce se pokouší odhalit, a případně zachytit, rozdíly v informování (a tedy i v přikládaném významu) mezi radikálně levicovým³ a středovým či středo-levým proudem⁴ v českém tisku. Zároveň (pokud to bude možné) se pokouší pojmenovat a určit cíle s kterými byl obraz řecké občanské války vytvářen. Smyslem níže podané práce však není interpretovat poznatky nalezené v tisku a vyvozovat z nich širší závěry. Z podstaty práce také vychází charakter použité literatury. Jedná se především o přehledové a syntetizující práce pro úvod do reálií. Samotná deskripce pak vychází především ze studia pramenného materiálu a několika děl, jež poskytují teoretická východiska k tomuto studiu.

Předkládaná práce je členěna do tří částí. První díl je věnován stručnému seznámení s vývojem a problematikou řecké občanské války, aby se čtenář obeznámil s reáliemi řeckého konfliktu a mohl tak posoudit jejich obraz v tisku. V popisu událostí řecké občanské války jsem vycházel především z prací

¹ Více k této problematice nalezne čtenář v dílech J. L. Gaddise, V. Mastného, V. Nálevky, K. Durmana.

² Obrazu předcházejících fází konfliktu se tato práce nevěnuje z toho důvodu, že obě předchozí fáze proběhly ještě v době, kdy Čechy byly pod protektorátní správou Německa, a pro další cíle této práce je tedy jejich tehdejší obraz irelevantní.

³ S vědomím jistého zkreslení je v práci taktéž nazýván komunistickým, ačkoli zahrnuje i některé tiskoviny v nichž měli komunisté jen nepřími vliv.

⁴ Opět s vědomím jistého zkreslení je v práci taktéž nazýván demokratickým, přestože jsem si vědom možné spornosti tohoto označení, vycházející z různých interpretací zkoumaného období.

dnes již zesnulého Pavla Hradečného, který svou pozornost věnoval primárně příčinám, genezi a vývoji novodobé řecké diaspory. Tato skutečnost má jistý vliv i na jeho syntetické práce, ve kterých je hlavní pozornost věnována činnosti Komunistické strany Řecka a jejích spojenců ze sovětského bloku, v menší míře pak činnosti athénských vlád, Britů a Američanů a hospodářskému vývoji v Řecku během konfliktu. Přesto jsou jeho práce v současné české odborné literatuře zatím nepřekonané. Při posuzování mezinárodních aspektů vývoje Řecké občanské války jsem vycházel především ze syntetických prací Johna Lewise Gaddise, Vojtěcha Mastného, Vladimíra Nálevky a Karla Durmana. Při hodnocení Studené války se pod vlivem výše zmíněných autorů přikláním k postrevisionistickému pohledu na příčiny jejího vzniku s přiznáním podílu viny oběma zúčastněným stranám.

Druhá část této práce je věnována stručnému úvodu do situace v poválečném Československu a stručnému nástínu vývoje tiskových podmínek. Výklad je soustředěn spíše na české země než na Slovensko, neboť to, vzhledem k odlišným tiskovým podmínkám, není objektem výzkumu. Problematika tisku se pohybuje na pomezí dvou živě zkoumaných problémů. Vývoje kulturní politiky a problematiky politického vývoje v Československu. Oba tyto tematické okruhy pojmají tisk jako „okrajovou“ součást. Tisk není tou pravou kulturou ani politikou. Tomu odpovídá i stav bádání o tisku, jenž dosud nemá svou syntetizující monografii a jen několik dílčích (byť zdařilých) studií. Blíže neprobádanou oblastí je zejména popis konkrétních zásahů proti demokratickému tisku před únorem i po něm. Podobně neprozkoumán je i mechanismus řízení těchto zásahů a zejména to, jakými kritérii se tyto zásahy řídily a kdo je nařídil.

Při obecném výkladu o vývoji Československa jsem vycházel primárně ze syntetizujících monografií Karla Kaplana, které jsou materiálně bohatě podložené, vyvážené a nezátížené žádnou výraznou interpretací. Pro bližší obeznámení s problematikou politických stran v Československu, jejich cíly a programy, jsem použil obsáhlé dílo Jiřího Malíře a Pavla Marka,⁵ jež poskytuje základní přehled o programech, přidružených organizacích a tiskových orgánech politických stran. Při studiu problematiky politických stran jsem se také opíral o díla Jiřího Kociana a Jana Rennera, kteří se této problematice věnují. Jako základní opora při líčení proměn společnosti v zkoumaném období mi sloužily vedle prací Karla Kaplana i práce a studie Jiřího Kociana a Lenky Kalinové a Milana Drápaly.

Specifické postavení tisku na pomezí politiky a kultury spolu s mladostí bádání o zkoumaném období se negativně projevilo v malé historické reflexi tisku z období tzv. třetí republiky. Dílčí kapitoly jsou součástí širších syntéz věnovaných proměnám společnosti či vývoji politických stran. Výklad je také zkomplikován proměnou situace po únoru 1948. Při výkladu situace se opírám především o studii Milana Drápaly, jež je součástí jeho díla Na ztracené vartě Západu⁶, dále pak o dílčí kapitoly v dílech Karla Kaplana Jiřího Kociana a autorské dvojice Jiřího Malíře a Pavla Marka. Vynikající a nová fakta přinášející je i příspěvek Petra Bednaříka k této problematice.⁷ Výrazným nedostatkem naší historiografie je dosavadní vnímání tisku dle příslušnosti k politické straně, chybí šřeji pojaté srovnání mezi radikálně

⁵ **Malíř, J., Marek, P.** Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. Brno : Doplněk, 2005, sv.I.-II.

⁶ **Drápala, M.** Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. Praha : Prostor, 2000.

⁷ **Bednařík, P.** Český tisk v letech 1945-1948. In: Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Praha : Matfyzpress, 2004, sv. III., s. 132-145.

levicovým a středo-levým proudem, například po stránce zájmu o zahraniční politiku atd. Malý prostor je též věnován formě a užitému jazyku, jakožto důležitým součástí působení na recipienta.

Nedílnou součástí popisu podmínek v nichž u nás fungoval denní tisk je i popis represí ze strany mocenských složek ovládaných komunisty. I tato problematika je zatím u nás jen nedostatečně prozkoumána a chybí jí bližší studie konkrétních zásahů (neznámé jsou odpovědi na otázky: Kdo? a: Dle jakých kritérií?) i širší syntéza. Jednou z prvních studií konkrétních zásahů je do značné míry průkopnická studie Vladimíra Bystrova.⁸ Ta se bohužel zabývá pouze popisem perzekuce křesťanského/lidoveckého tisku. Kromě této studie a jsem vycházel při návrhu této problematiky i z výše uvedené studie Drápalovi, již zmíněného příspěvku Bednaříkova a též ze studií uvedených ve společném díle Karla Kaplany a Dušana Tomáška⁹ Ty jsou však primárně orientovány na poúnorové období, ve kterém dostala cenzura pevnější a zákonnější formu, pro zkoumané období před únorem a krátce po něm jsou relativně nekonkrétní a neposkytují interpretaci zjištěných závěrů. Přesto se jedná o dílo do značné míry průkopnické a objevné. Práce Františka Hanzlíka z nichž jsem též čerpal se zabírají spíše strukturou a organizačním vývojem bezpečnostních složek než přímým popisem konkrétních represivních opatření vůči tisku. Přesto i ony jsou cenným přínosem. K popisu represivních opatření po únoru vyházím, kromě prací Kaplanových, Tomáškových i z děl Jiřího Knapíka, jež však svou pozornost zaměřuje primárně na kulturní politiku, jíž je tisk pouhou malou součástí. Navíc se časově soustřeďuje na období mimo záběr této práce. Kulturní politice se věnuje i Alexej Kusák, avšak jeho práce¹⁰ je nedostatečně prameně podložena a v některých interpretačních závěrech spíše spekulativní.

Třetí část této práce je věnována samotné deskripci obrazu Řecké občanské války v českém tisku. Pramennou základnou této deskripce tvoří materiál uložený v Národním archivu ve fondu Ministerstva zahraničních věcí-výstřižkovém archivu. Ten vznikl v průběhu prvního odboje a sloužil k propagaci prvního odboje v průběhu Velké války. Po vzniku ČSR pak sloužil k monitorování zahraničního i domácího veřejného mínění o ČSR a různých zahraničních událostech. Byl veden i za druhé světové války v londýnském exilu a později i po obnovení samostatnosti ČSR v roce 1945. Pro personální obtíže však jeho kvalita po roce 1945 upadala a únor roku 1948 zasadil kvalitě odvedené práce další ránu. Archiv excerpoval nejdůležitější domácí (převážně pražské) deníky, jakož i nejdůležitější deníky zahraniční a vybírány byly všechny „významnější“ články. Z povahy pramene je jasné, že se nejednalo o všechny články. Práce je tedy zpracována metodou sondy. Abych si ověřil tvrzení, že výběr obsahoval všechny „významnější“ články, a je tedy jako zdroj relevantní, učinil jsem několik namátkových malých sond do několika z excerpovaných deníků. Tyto kontrolní sondy zjistily, že sice existuje rozdíl v celkovém počtu článků v denících a ve výstřižkovém archivu, avšak tematický obsah i stylistická forma zůstává stejná. Tedy, že uložený výstřižek představuje zástupce určitého typu článku. Kontrolní sondy také prokázaly, že se ve výstřižkovém archivu odráží změny v četnosti publikovaných článků. Znamená to, že je možné na základě tohoto pramene vytvářet závěry jak o charakteru a obsahu článků, tak o intenzitě informování o jednotlivých tématech, a tedy i o významu, jež jim byl přisuzován.

⁸ **Bystrov, V.** Svobodná nesvoboda. Praha : Vyšší odborná škola publicistiky, 2006.

⁹ **Kaplan, K., Tomášek, D.** O cenzuře v Československu v letech 1945-1956. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994.

¹⁰ **Kusák, A.** Kultura a politika v Československu 1945-56. Praha : Torst, 1998.

Při tvorbě popisu a závěrů o tom, jaký obraz český tisk vytvářel, jsem vycházel ze všech studií a monografií zmíněných výše i z několika dalších děl. Prvním z nich je práce Petra Fidelia vzniklá v disentu, která je věnovaná komunistické řeči.¹¹ Pozoruhodné sémantické analýzy „řeči“, jíž mluvil komunistický tisk, mi poskytly jedno z hodnotících hledisek při klasifikaci deníků a jejich tvorby. Dalšími kritérii byl věcný obsah zkoumaných článků a vnější politické vazby vydávajícího deníku. Teoretická práce Maríny Zavacké¹² věnovaná propagandě a cenzuře mi poskytla cenné podněty, přístupy a možné úhly pohledu pro mou analýzu obrazu občanské války v Řecku, stejně jako i definice některých klíčových pojmů pro deskripci tiskového obrazu války v Řecku.

¹¹ **Fidelius, P.** Řeč komunistické moci. Praha : Triáda, 1998.

¹² **Zavacká, M.** Kto žije za ostatným drôtom. Bratislava : Veda 2005.

1. Náčrt občanské války v Řecku

1.1. Kořeny občanské války

Z první světové války vyšlo Řecko sice na vítězné straně, avšak následná válka s Tureckem, příliv uprchlíků po jejím nešťastném průběhu spolu s obecnou poválečnou krizí uvrhly zemi do období politické nestability, která skončila až r. 1936, nastolením pravicového autoritativního režimu Metaxaxova. Přes vnitřní blízkost autoritativních režimů, postavilo se Řecko proti mocnostem Osy a v r. 1940 odrazilo úder Itálie. Na přelomu let 1940-41 bylo Řecko vedle Velké Británie jedinou bojující zemí na straně protihitlerovské koalice. V průběhu dubna a května roku 1941 podlehl Řecko i přes britskou pomoc spojenému útoku Německa, Itálie a Bulharska. Jednalo se o akci, jejímž cílem bylo zabezpečení klidného zázemí na Balkáně před útokem na SSSR a zamezení možného využití Řecka Brity.

Řecká monarchistická vláda se uchýlila do exilu v Londýně a země samotná byla rozdělena do tří okupačních sfér. Kromě tří okupačních správ vznikla i loutková kolaborační vláda. Řecko bylo drasticky vykořisťováno pro účely válečného průmyslu okupujících zemí. Zvláště těžce ho postihl hladomor zapříčiněný námořní blokadou Spojenců, která Řecko odřízla od nutného dovozu obilí. Následkem okupační politiky došlo k rozvratu hospodářství a citelnému úbytku obyvatel a hroživé sociální situaci¹³.

V řeckém odboji se zformovaly tři hlavní proudy – dva domácí a jeden zahraniční. Zahraniční proud reprezentovala londýnská exilová vláda, jež byla politicky orientována na Londýn a byla pro něj hlavním politickým partnerem v Řeckých otázkách. Na domácí scéně se utvořil jako první levicový proud vedený KSŘ, která profitovala ze zkušenosti práce v ilegalitě i radikální změny programu¹⁴.

Komunistům se podařilo 27. září 1941 vytvoření Národněosvobozené fronty (EAM), která sdružovala drtivou většinu řecké levice a byla pod dominantním vlivem KSŘ. 16. února 1942 vznikla jako ozbrojená složka EAM Řecká lidová osvobozená armáda (ELAS), která sjednotila část partyzánských jednotek a poskytla jim organizační základnu. ELAS se podařilo získat v průběhu let 1942

¹³ Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V. Dějiny Řecka. Praha : Lidové noviny, 1998. s. 451

¹⁴ KSŘ se po čas války zcela zřekla hlásání třídního boje, proletářské revoluce i většiny sociálních požadavků a zvýraznila své vlastenecké tendence. To, spolu s viditelným účinným vojenským/partyzánským odporem a organizací pomoci obětem hladomoru z roku 1941, jí zajistilo širokou podporu u řeckého obyvatelstva. Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V. Dějiny Řecka. s. 435

a 1943 kontrolu nad souvislými pásy území,¹⁵ které byly nazývány tzv. „svobodným Řeckem“. Na tomto území pak začalo EAM úspěšně vytvářet systém samosprávných celků, který byl, i přes jistý politický odpor, vnucen i území ovládaným EDES a EKKA. Účinná pomoc postiženým okupací, změna rétoriky i aktivní role v odboji přinesla komunistické straně během války nebyvalou popularitu a podporu na domácí půdě. Jediným neúspěchem EAM bylo neprosazení se v zahraničí – Londýn i ostatní státy Dohody uznaly exilovou vládu krále Jiřího II. Odmítaly uznat EAM a jeho činnost ignorovaly na politickém poli. Na poli válečném však byla Velká Británie donucena spolupracovat s ELAS.¹⁶

Druhý proud v domácím odboji reprezentovala pestrá směsice menších pravicových organizací z nichž nejvýznamnějšími byli EKKA a EDES. Na rozdíl od levicového odboje se pravicové skupiny nebyly schopny vzájemně zkoordinovat a sjednotit a jejich úspěchy i popularita byly tudíž menší. Slabost pravicových uskupení signalizovalo i to, že musely přijmout na svém území samosprávný systém EAM. Pravicové skupiny se však těšily podpoře Londýna.

Začátkem září 1943 kapitulovala Itálie. Rychlá vojenská akce Říše s cílem převzít kontrolu nad klíčovými oblastmi Řecka, a tím zabránit vylovení Spojenců Řecku a na Balkáně, byla sice úspěšná, ale nijak výrazně nezasáhla hnutí odporu v Řecku, natož pak politický kvas v něm. V hnutí odporu blízká perspektiva vylovení Spojenců působila jako katalyzátor rozporů mezi komunisty a antikomunisty. Od října 1943 do února 1944 zuřil vedle boje proti okupačním silám i boj mezi ELAS a EDES¹⁷, který byl ukončen až 29. února 1944 za prostředkování Britů, jež vedlo k uzavření smíru mezi oběma stranami. Británie nebyla ochotna připustit ve své tradiční zájmové sféře dominantní vliv komunismu, vynaložila nemalé úsilí k zachování pravicových skupin, jako základu budoucího establishmentu.

KSŘ se po neúspěchu vojenského pokusu o podmanění si opozice rozhodla pokusit se dosáhnout sjednocení a podmanění opozice politickou cestou. 10. března vznikl na popud EAM Politický výbor národního osvobození (PEEA), konvenčně nazývaný „horskou vládou“, a ujal se správy svobodného Řecka. PEEA nebyla organizací zastřešující všechny politické subjekty Řecka. EDES i EKKA, jako organizace, účast odmítly. Vytvoření PEEA zaskočilo exilovou vládu.¹⁸ Ta nakonec souhlasila s jednáním s PEEA o celonárodní vládě, ale s podmínkou účasti všech zástupců pravicových skupin. Na jednání v Bejrútu se jí tak podařilo počtem delegátů převýšit delegaci EAM/PEEA a donutit ji 20. května

¹⁵ Převážně se jednalo o území, které bylo pod italskou okupační správou. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 437

¹⁶ Pevnější formu této spolupráci poskytla tzv. Vojenská dohoda podepsaná 5. července 1943, která uznala ELAS a další skupiny za spojenecké vojsko a podřídila je britskému vrchnímu velení. Tato dohoda též přisoudila Británii roli arbitra ve sporech mezi odbojovými skupinami. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 439

¹⁷ Tohoto konfliktu se snažila využívat německá okupační správa, která organizovala společné akce řeckých pořádkových oddílů kolaborační vlády a pravicových skupin proti ELAS. Tím vznikla později kritizovaná provázanost pravicových organizací a kolaboračních institucí. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 441-442

¹⁸ Zvlášť nepřijemná pro vládu krále Jiřího II. byla vzpoura části exilového vojska s cílem podpořit požadavky PEEA. Vzpoura byla nakonec za účasti Britů pacifikována. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s.443

k podpisu pro ni nevýhodné tzv. Libanonské smlouvy¹⁹. Horská vláda ale podepsanou dohodu odmítla ratifikovat a požadovala její zásadní revizi.

Po krachu jednání se ÚV KSŘ zaobíralo myšlenkou nastolení tvrdého kurzu. Příjezd sovětské vojenské mise 25. července 1944 znamenal vyjasnění postoje Moskvy²⁰ k tvrdému kurzu a upuštění (na nátlak Moskvy) od chystané konfrontace se zájmy pravice a Velké Británie. SSSR totiž chtěl učinit vstřícný krok vůči Londýnu při dělení budoucích zájmových sfér a doufal, že on učiní totéž, proto se snažil situaci v Řecku tlumit a neposkytoval řeckým komunistům žádnou materiální podporu. Tento politický kurz byl utvrzen podepsáním tzv. Procentové dohody z října 1944, ve které byl Londýnu přiznán dominantní vliv v Řecku. KSŘ nakonec přistoupila k upuštění tvrdého kurzu a 15. srpna souhlasila po delších jednáních se vstupem do vlády „národní jednoty“²¹. Vstup do vlády však KSŘ nepřinesl žádné politické zisky. Komunisté pokračovali ve vstřícném kurzu i na jednání v Casertě na sklonku září 1944, kde se spolu s dalšími pravicovými partyzánskými skupinami zavázali podřídit své operace připravovanému vyloštění Britů.

Od konce září do počátku listopadu proběhlo stažení německých jednotek z Řecka. Na něj navázalo bezkonfliktní²² vyloštění Britů v Řecku. Osvobozené Řecko trpělo řadou vážných hospodářských i sociálních problémů. Ani zahraniční materiální pomoc, zejména z Británie a USA, nestačila zabezpečit a stabilizovat hrozivou sociální situaci. Klíčovou otázkou osvobozeného Řecka a nové vlády byla budoucí vládní forma a způsob výstavby armády. Komunisté doufali v prosazení republiky a v nastolení dominantního vlivu v armádě. Proti obojímu se postavil zbytek koaliční vlády i Velká Británie.

Spory vyústily 3. prosince 1944 v ozbrojené povstání v Athénách, které komunisté začali bez souhlasu ostatních levicových stran zastoupených v EAM a proti přání Moskvy.²³ 6. prosince se do povstání na straně vlády zapojily britské jednotky. Boje pokračovaly až do 11. ledna 1945, kdy byli komunisté poraženi. Během zimní tzv. bitvy o Athény přišli komunisté o část podpory veřejnosti i o podporu ostatních levicových stran v EAM, jež z EAM vystoupily. Navíc komunisté podkopali svou důvěryhodnost v budoucích jednáních. Citelné byly pro komunisty i ztráty na životech. Mírová smlouva

¹⁹ Jednalo se o ústupky v klíčové otázce referenda o návratu krále a budoucí vládní formě a v počtu míst v nové vládě. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 444

²⁰ Až do této doby nebyla nějaká užší spolupráce ani pomoc ze strany SSSR pro vývoj na bojišti fakticky možná a komunistické hnutí v Řecku nepatřilo v žádné části konfliktu k hlavním zájmům Moskvy **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. Praha : Karolinum, 2004. s. 179, 248-49, 252.

²¹ Vytváření front národní jednoty bylo obecnou tendencí, kterou sledovala většina evropských komunistických stran po druhé světové válce. Jednalo se o určitou fázi boje o politickou moc. Více k této problematice viz.: **Vykoukal, J.** Úvod. In: Sovětizace východní Evropy. Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. [Ved. řešitel týmu] M. Tejchman. Praha : Historický ústav AV ČR, 1995. či **Mastný, V.** Studená válka a sovětský pocit nejistoty : 1947-1953 Stalinova léta. Praha : Aurora, 2001.

²² Jednalo se o výsledek tajných jednání Londýna se zástupci armádní skupiny E (pod níž jednotky v Řecku spadaly) o stažení se bez boje. K nim došlo kvůli snaze Německa o uvolnění těchto sil pro důležitější boje, především na východní frontě.. **Hradečný, P.** Řecko. Pokus o komunismus a občanská válka (1944 - 1949). In: Sovětizace východní Evropy. Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. [Ved. řešitel týmu] M. Tejchman. Praha : Historický ústav AV ČR, 1995, s.230.

²³ **Durman K.:** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 179

z 12. února 1945 podepsaná v lázeňském městečku Varkiza²⁴ poskytovala poměrně široký prostor pro národní usmíření, ale zůstala nenaplněna a byla soustavně oběma stranami porušována.

1.2. Občanská válka v Řecku

I přes probíhající bílý teror pravicových skupin, proti němuž vláda nijak nezasahovala, se po zbytek roku 1945 snažili řečtí komunisté i ostatní levice vystupovat konstruktivně.²⁵ Tento postoj byl vynucen ztrátou sympatií, vnitřním rozkoem v levicovém bloku i neangažovaností Moskvy, která se v řecké otázce stále držela tzv. procentové dohody, ve snaze ochránit své zisky ve střední a východní Evropě. SSSR se tedy omezil pouze na propagandistickou kampaň. Výraznější pomoci se řeckým komunistům dostalo z Titovy Jugoslávie, kde nacházeli v tomto období útočiště před terorem a prostor pro školení a výcvik.

Radikální změnu politiky přinesl až na přelomu let 1945-46 staronový generální tajemník Zachriadis²⁶. Jednalo se o takzvanou dvojí politiku, kdy na jedné straně měla KSŘ pokračovat v legálním politickém boji a na druhé přistoupit k ozbrojeným akcím. Tato politika se neukázala jako účinná, neboť nedovolila koncentraci sil a jen dala vládám snadnou záminku k postihům levice. Od března 1946 tedy docházelo k bojovým střetům mezi komunisty a vládními jednotkami

Rozhodnutí zahájit ozbrojený odpor bylo motivováno i postupným ochabováním britské angažovanosti v Řecku. Britové, ve snaze co nejdříve normalizovat situaci v Řecku a umožnit tak ukončení své přímého (finančně náročného) zasahování do poměrů Řecku, se snažili vytvořit reprezentativní středopravou stabilní vládu. Britské snahy však vycházely naprázdno.²⁷ Součástí snah o co nejrychlejší urovnání poměrů byl i tlak na brzký termín voleb. Ty byly stanoveny na 31. březen 1946 a jejich korektní průběh měla zajišťovat Spojenecká mise pro sledování řeckých voleb. Sovětský svaz však účast v této misi bojkotoval. Volby bojkotovala i celá řecká levice s odvoláním na jejich nedemokratičnost při stávajícím bílém teroru. Komunisté se bojkotem voleb dokonce postavily proti doporučení Moskvy²⁸. Volby vyvolaly i vládní krizi a odchod středových politiků z vlády. Přesto se volby

²⁴ Dle jejích ustanovení měla být rozpuštěna do 15. března téhož roku ELAS, propuštění všichni jí držení rukojmí, zároveň byla vyhlášena amnestie na politické zločiny spáchané během minulých konfliktních měsíců, přislíbena nová armáda zformovaná na základě branné povinnosti a do konce roku uskutečněný plebiscit o budoucím státním zřízení. Ústupkem levici byl slib očištění státní správy a armády od lidí spjatých s bývalou okupační správou. K splnění většiny těchto slibů ale nikdy nedošlo. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s.457-458

²⁵ Avšak ani oni nevěřili ve Varkizskou dohodu a téměř ihned po jejím podepsání uschovaly většinu výzbroje rozpuštěné ELAS. **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 179

²⁶ Nikos Zachariades (1903-73) Hlavní představitel stalinské linie ve straně. V čele UV KSŘ (1931-56) od roku 1935 jako generální tajemník. V letech 1936-45 vězněn nejprve v Řecku, po okupaci Řecka převezen do Dachau. První manželka Češka. Po odchodu z Řecka v r.1949 žil nejprve v Bulharsku, později dožívá v internaci na Sibiři. **Hradečný, P.** Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. Soudobé dějiny, 10, 2003, č. 1-2, s. 63.

²⁷ V Řecku během občanské války probíhala chronická vládní krise. Jen od počátku r. 1946 do konce r. 1949 se vystřídalo 11 různých vládních kabinetů. (ačkoli od září 1947 do června 1949 byly nové vlády sestavovány stejným premiérem (Themistoklisem Sofulisem)) **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 699

²⁸ Taktika celonárodních vlád byla jednou z fází komunistické strategie k uchopení moci. Více k této problematice a periodizaci viz.: **Vykoukal, J.** Úvod. s. 9-10

uskutečnily, Spojenecká mise pro dohled nad volbami je navzdory nedemokratickému prostředí v zemi uznala za korektní a platné, což bylo umožněno absencí zástupců SSSR v komisi. I přes svůj nedemokratický charakter a značné zkreslení znamenaly volby jasný posun nálad ve společnosti směrem doprava (především pod vlivem nacionalismu a obav z expanze severních sousedů²⁹) a radikalizaci obou pólů politického spektra, o čemž svědčil nízký volební zisk středových stran.

Z voleb nově vzešlá vláda byla koalicí royalistické Lidové strany a nacionalistické Národní liberální strany. Nová vláda prosadila brzké referendum o budoucí státní formě, jež proběhlo za nedemokratických podmínek 1. září 1946. Na základě jeho výsledku, kdy se 68,3% voličů vyslovilo pro monarchii, se vrátil 26. září do země král Jiří II. Nová monarchistická vláda podporovala různé pravicové bojůvky a některé z nich i začlenila do státně-represivních složek. Docházelo k politickým čistkám ve veřejné správě postihujícím levici i střed. Perzekuce postihla především řadové příslušníky levicových organizací, kteří byli odesíláni k internaci na řecké ostrovy. Vedení KSŘ se tak stávalo postupně generálem bez vojska. Vláda tak vůči levici nastolila jednoznačně konfrontační kurz, jenž vyústil v ozbrojený konflikt.

Řeckou občanskou válku, která probíhala od dubna 1946 do srpna 1949, můžeme dělit do tří fází. První bývá vytyčena počátkem dubna 1946 a končí převzetím patronace nad Řeckem Spojenými státy. Druhá fáze počíná se vstupem USA do konfliktu a končí Sovětsko-Jugoslávskou roztržkou. Třetí fáze pak trvá do konce bojů v srpnu 1949.

Z použitých mezníků je zcela zřejmý mezinárodní význam a rozměr Řecké občanské války. Jednalo se o jeden z prvních ozbrojených konfliktů Studené války a Řecko bylo první zemí, kde došlo k uplatnění tzv. Trumanovy doktríny. V řecké otázce se střetly a významně ji ovlivnily tři zahraniční plány. Prvním bylo anglo-americké úsilí udržet toto strategické³⁰ území mimo komunistický vliv. Druhou zahraniční mocností, jež se angažovala v řecké otázce, byl Sovětský svaz. Ten ovšem využíval řeckou otázku spíše jako nástroj nátlaku na Západ v jiných otázkách³¹ a kromě diplomatické podpory se do konfliktu nikdy přímo nevložil. Třetím zahraničním hráčem na řeckém poli byla Titova Jugoslávie, do značné míry nezávislá na Sovětském svazu a s vlastními mocenskými ambicemi a plány na Balkáně. Právě Jugoslávie poskytovala většinu přímé zahraniční pomoci řeckým komunistům a její roztržka se SSSR se nakonec stala pro vývoj konfliktu klíčovou. Mezinárodní význam Řecké občanské války, jakožto prvního střetu Studené války, se promítl i do faktu, že kromě bojů v samotném Řecku docházelo i diplomatickým soubojům na půdě OSN.

První období Řecké občanské války, jež probíhalo od dubna 1946 do března 1947, kdy patronát nad Řeckem převzali Američané, nabylo charakteru partyzánské války. Komunistickým jednotkám se podařilo během tohoto období ovládnout rozsáhlé horské oblasti a získat tak kontrolu nad téměř

²⁹ Tyto obavy nebyly zcela neopodstatněné. Athénská vláda se jim pokoušela čelit přehnanými územními nároky na Albánii, Jugoslávii a požadavkem vysokých reparací po Bulharsku. Předložením zmíněných požadavků na fóru OSN se snažila zatlačit zmíněné státy do defenzívy a otupit jejich vlastní ambice spojované především s ochranou práv slavomakedonské a albánské minority v Řecku. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s.463-464.

³⁰ Řecko spolu s Tureckem byly klíčové země, jež mohly kontrolovat Úžiny a bránit přímému pronikání sovětského vlivu do Středomoří.

³¹ SSSR usiloval v druhé polovině 40. let především o zabezpečení své nové domény ve střední a východní Evropě. Podrobněji se k této politice a jejím příčinám, motivům a průběhu vyjadřuje V. Mastný: **Mastný, V.** Studená válka a sovětský pocit nejistoty : 1947-1953 Stalinova léta.

polovinou Řecka.³² Za úspěchy Demokratického vojska Řecka (DSE)³³, jak se komunistické jednotky nazývaly, stála především nezkušenost řeckého vládního vojska, snižující se účast Britů na dění v zemi a pomoc, které se komunistům dostávalo z bratrských zemí. Jednalo se převážně o poskytování válečného materiálu, výcvikových a týlových prostor. Na jugoslávském území sídlila od července 1947 do března 1949 i komunistická rozhlasová stanice Svobodné Řecko. Výrazným přínosem pro komunisty bylo i převedení ozbrojených jednotek NOF pod velení DSE v listopadu 1946 a úzká spolupráce KSŘ a NOF, což bylo výsledkem nátlaku Bělehradu na špičky NOF.³⁴

Athénská vláda si byla vědoma zahraniční pomoci poskytované komunistům. Ve shodě se svými zahraničními protektory (Británií a USA) se pokusila zamezit přísunu poskytované zahraniční pomoci komunistům stížností Radě bezpečnosti OSN na vměšování se do vnitřních poměrů ze strany svých komunistických sousedů. Rada jednomyslně schválila vznik vyšetřovací komise pro prošetření řeckých hraničních incidentů. Ta sice ve své závěrečné zprávě předložené radě bezpečnosti 27. června sice potvrdila řecká obvinění vůči Jugoslávii, Bulharsku a Albánii, ale zástupci SSSR a Polska, zastoupení v komisi, odmítli dokument podepsat a vypracovali vlastní zprávu. Následná veta SSSR pak znemožnila jakýkoliv postih obviněných zemí. Proto přenesly USA (přes odpor SSSR) jednací otázku do pléna Valného shromáždění a zde prosadily zřízení *Zvláštního výboru Spojených národů pro Balkán - UNSCOB*. Členové tohoto výboru však nebyli vpuštěni na území obviněných států. Sovětský svaz činnost komise bojkotoval. Přesto pouhá existence výboru ztížila dodávky vojenského materiálu do Řecka, neboť ty musely probíhat s větší diskretností.

Zhroucení britské ekonomiky si vynutilo britské omezení zahraničních aktivit. V únoru 1947 oznámila britská vláda USA, že již není schopna nadále podporovat Řecko a Turecko. V téže době se v USA formovala koncepce zadržování komunismu, která byla oficiálně přijata 12. března 1947 jako tzv. Trumanova doktrína.³⁵ Řecko a Turecko se staly prvním místem, kde byla tato doktrína uplatněna v praxi. Američané se zhostili role protektorů v odlišném pojetí než Británie. Nastolili absolutní kontrolu nad všemi aspekty řeckého státního aparátu a veřejného života. Hlavními pákami, které používali k řízení řeckých poměrů, byly ekonomická a vojenská mise v Řecku. Aktivita USA v Řecku měli tři hlavní cíle. Za prvé vytvořit stabilní reprezentativní středoprávní vládu. Za druhé úplně porazit komunistické povstalce – tj. vycvičit a vyzbrojit vládní vojsko. Za třetí stabilizovat hospodářskou situaci v zemi pomocí řízené finanční i materiální pomoci.

Ve stejné době tj. na počátku roku 1947 došlo změně i v opačném táboře. Doposud se KSŘ držela výše zmíněné tzv. dvojí politiky. Komunisté adresovali vládě několik výzev k národnímu smíření a

³² Právě tyto úspěchy a reálná hrozba začlenění Řecka do komunistické sféry do jisté míry zapříčinily vznik Trumanovi doktríny. Zároveň přiměly USA i přes nechuť téměř všech elit USA vůči řecké pravici a jejím metodám podpořit Athény. **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 180-181

³³ Oficiálně vzniklo DSE v prosinci 1946 s asi 4000 bojovníků. Nevíce mužů měla na jaře 1948 (28 000) později její síla s prohranými postupně klesá. Od r. 1948 již musí probíhat nucené a nedobrovolné odvody.

Hradečný, P. Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. s. 64.

³⁴ Jednalo se však o danajský dar, neboť spolupráce KSŘ s slavomakedonskou stranou byla vodou na mlýn athénské nacionalistické propagandy a ubrala KSŘ řadu sympatizantů. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 465

³⁵ Právě vyhrocená situace v Řecku a Turecku byla impulzem k formulaci doktríny. Více k vzniku a uplatnění této koncepce může čtenář nalézt v dílech např. V. Nálevky, J.L. Gaddise, K. Durmana, V. Mastného.

k vytvoření velké vládní koalice zahrnující celé politické spektrum a snažili se udržet si svou členskou základnu ve městech pro případ potřeby. Pravicová vláda ve shodě s USA však jakékoli snahy o navázání jednání a kompromisní řešení principiálně odmítala a naopak pokračovala v represích proti řadovým členům KSŘ. Proto tzv. dvojí politika nepřinesla KSŘ žádné zisky a naopak ji poškodila, neboť zamezila koncentraci sil k ozbrojenému řešení konfliktu.

V únoru 1947 se politbyro ÚV KSŘ proto rozhodlo opustit dosavadní dvojí politiku a plně se orientovat na svržení stávajícího režimu.³⁶ V červnu 1947 poprvé na veřejnosti zazněla pohrůžka vyhlášení vlastní komunistické vlády a v září bylo na třetím plénu ÚV KSŘ závazně rozhodnuto o vytvoření *Prozatímní demokratické vlády Řecka* (PDKE)³⁷, přechodu od guerillové války ke konvenční formě boje a k zdvojnásobení počtu vojáků DSE na 60 tisíc mužů.

Tato rozhodnutí nebyla šťastná a nevedla k očekávaným cílům. PDKE nebyla uznána na mezinárodním fóru, jednak kvůli otevřené nevoli USA, jednak kvůli obavám SSSR z toho, že by uznání PDKE vedlo k otevřené účasti USA na v bojích v Řecku. Nezvýšila se ani zahraniční pomoc ze strany států sovětského bloku. Přechod ke konvenční formě boje při početní i technické převaze monarchického vojska se ukázal jako zničitelský. Vládní represivní opatření oddělila bojové oblasti od zbytku země a zamezila tak doplňování stavů DSE. Americké technice a vojenským instruktorům se podařilo zvýšit bojovou hodnotu Královského vojska. Ztráty a nedostatek náhradníků pak v průběhu roku 1948 vedly ke změnám v složení DSE. Rostl podíl bojujících žen a slavomakedonského obyvatelstva. Dobrovolcký charakter armád se pod tlakem ztrát změnil na nuceně odvedenecký³⁸.

Další vážnou ranou, která zasáhla řecké komunisty, byla Sovětsko-Jugoslávská roztržka, která se odehrála na jaře a v létě 1948.³⁹ V tomto sporu uvnitř sovětského bloku se KSŘ přiklonila na stranu Moskvy.⁴⁰ Toto rozhodnutí mělo za následek postupné omezování, téměř až uzavření přísunu pomoci z Jugoslávie. Kalkul KSŘ o zvýšení pomoci z Moskvy však nevyšel.⁴¹ V průběhu listopadu 1948 se navíc vyhrortily spory mezi politickým a vojenským vedením povstalecké vlády o způsob vedení dalších bojů. Spor mezi generálním tajemníkem KSŘ Zachariadisem a velitelem DSE Vafiadisem o další způsob vedení bojů skončil v lednu 1949 zbavením Vafiadise funkcí a jeho odesláním přes Albánii do Moskvy. DSE tak přišla o zkušeného vůdce a zastávce obnovy partyzánské války. Součástí vnitrostranického

³⁶ V kontrastu k tomuto rozhodnutí stojí fakt, že ve stejné době se však Moskva snažila tlumit ambice balkánských komunistických stran. **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 248-49

³⁷ PDKE vzniklo oficiálně 24.12.1947. Rozhodnutí o jejím vytvoření však padlo mnohem dříve.

Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V. Dějiny Řecka. s. 468-469

³⁸ Obě tyto změny měly své negativní důsledky. V důsledku nacionální proměny DSE poklesla její popularita a naopak vzrost ohlas nacionální propagandy vládního režimu. Nucené odvody se negativně projeví jak v popularitě DSE, tak i v její bojové morálce. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 472.

³⁹ Základní obrysy této roztržky a její roli v mezinárodním dění lze nalézt v dílech: V. Nálevky, J.L. Gaddise, K. Durmana, V. Mastného.

⁴⁰ Tito byl ještě v únoru 1948 ochoten podporovat řecké komunisty a jejich podpora patřila k jeho prioritám – jejich přiklonění k Moskvě tuto ochotu zabilo. **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 252

⁴¹ Moskva naopak považoval řecké komunisty za „odepsané“ a pomoc Řecku poskytovaná sovětskými satelity přes Albánii byla „jen asi taktický manévr, který měl tlumit pocit řecké levice, že je Moskva zrazuje“ **Durman, K.** Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. s. 257. Československým podílem na pomoci „bratrské“ straně se blíže zabývá P. Hradečný v článku: **Hradečný, P.** Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka.

boje bylo i užší propojení komunistického a slavomakedonského hnutí. V NOF byla dosazena k moci promoskevská klika a dva její členové usedli v vládě PDKE. Pomoc ze strany Slavomakedonců nevyrovнала úbytek sympatií řeckého obyvatelstva a jen posílila protikomunistickou nacionální propagandu.

Počátkem roku 1949 zahájila vládní vojska a policejní jednotky úspěšné systematické vyčišťovací akce, ve kterých bylo postupně od jihu obsazováno území PDKE. Této ofensivě nedokázalo DSE úspěšně čelit. Na počátku roku 1949 skončila také vleklá vládní krize athénskému režimu, což posílilo jeho stabilitu a důvěryhodnost u veřejnosti. Navíc došlo k květnu 1949 k dalšímu vyhocení Sovětsko-Jugoslávské roztržky a červenci téhož roku došlo k uzavření Jugoslávských hranic s Řeckem. Lidská i materiální převaha královských jednotek společně s úbytkem sympatií v řecké společnosti, zmenšením míry zahraniční pomoci a s rostoucí neochotou Moskvy prodlužovat konflikt z obav před zatažením Albánie do něj nakonec vedla k definitivní vojenské porážce komunistů v srpnu 1949. PDKE však oficiálně připustilo porážku až v polovině října téhož roku. Tedy měsíc a půl po té, co byly poslední zbytky jejich jednotek donuceny na konci srpna překročit hranici a odejít do Albánie.

2. Náčrt vývoje Československa v letech 1945-1949

2.1. Vývoj Československa a tiskového prostředí v letech 1945-1948

Při interpretaci tzv. třetí republiky, tedy období 1945-48, u nás v současnosti převládají tři základní pohledy. Prvním z nich je pohled chápající tzv. třetí republiku jako kontinuální skluz od demokracie k totalitnímu režimu, který byl od počátku nezměnitelně dán samotným nastavením poválečných československých poměrů. Druhý pak chápe poválečné údobí 1945-48 jako období relativní svobody, jehož možný vývoj směřující ke svobodě a demokracii byl násilně nabouráván a přerušen komunistickým konáním a následným pučem a taktěž tlakem mezinárodních okolností. Při svém náčrtu vývoje Československa v letech 1945-48 se kloním spíše k třetímu kompromisnímu pojetí třetí republiky jako omezené parlamentní demokracie, jež v sobě nesla jisté náběhy k totalitnímu státu.

Konec druhé světové války zastihl Československo z větší části obsazené Rudou armádou a s vládou Národní fronty s jejím košickým programem.⁴² Právě tyto dvě okolnosti měly klíčový vliv na budoucí vývoj a směřování ČSR.

Přítomnost Rudé armády⁴³ byla výrazem zařazení nově obnoveného státu do sovětské zájmové sféry a později do sovětského bloku. Osvobození Rudou armádou přineslo ve společnosti obrovský kredit pro ideologický a hospodářský systém státu, který představovala. Její přítomnost zároveň umožnila Sovětům lépe zasahovat do vnitřních záležitostí ČSR, prosazovat zde své zájmy a poskytovat přízeň svým stoupencům – KSČ a KSS – v počátečním, pro charakter státu určujícím období.

Druhá uvedená okolnost byla však pro vývoj ČSR důležitější. Vláda Národní fronty se sice snažila navázat na právní kontinuitu s předmnichovským demokratickým státním uspořádáním a uznala platnost ústavy z roku 1920, avšak prezidentské dekrety a opatření nové vlády znamenaly rozsáhlé změny v ústavě i v zákonech.⁴⁴ Parlamentní demokracii tak byly nastaveny určité limity, jež posléze usnadnily vznik totalitní komunistické diktatury.

Lidově demokratický systém u nás se začal tvořit již před koncem války, kdy většinu požadavků košického vládního programu formulovali komunisté, kteří se na poválečný mocenský zápas cíleně připravovali. Zmíněný program přinesl především vznik Národní fronty, jež slučovala šest levicových nebo středových politických subjektů a zakázala předválečné pravicové strany, zároveň též podvázala možnost vzniku nových stran svým souhlasem. Na politické scéně tak došlo k vytvoření mocenského monopolu a k vychýlení směrem doleva. Omezení politického spektra a neexistence opozice byly fakticky prvními krůčky na cestě k totalitě.

⁴² Podrobný výklad vzniku NF a formování košického vládního programu nalezne čtenář v dílech: T. Broda, K. Kaplana, J. Kuklíka ml. a dalších. Přínosná je i edice pramenů Cesta ke Květnu: Vznik lidové demokracie v Československu. Praha : Československá akademie věd, 1965.

⁴³ Přestože Rudá armáda odešla z českého území již 15.11.1945, byla její přítomnost v prvních měsících po osvobození klíčová. Americká armáda odešla pět dní po sovětské. **Kaplan, K.** Československo v letech 1945-1948. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991. s. 19.

⁴⁴ Např: Uznání národní svébytnosti slovenského národa, ustanovení jednokomorového parlamentu, nové vládní orgány (předsednictvo), nové samosprávné orgány, rozsáhlé znárodnění, snížení věkové hranice pro účast ve volbách a rozšíření volebního práva na branou moc a další. **Kaplan, K.** Československo v letech 1945-1948. s. 27.

Dalším krokem k výstavbě tzv. lidově demokratického režimu bylo rozsáhlé znárodnění průmyslu⁴⁵. Ačkoliv znárodnění nebylo původně obsaženo v košickém vládním programu, většina stran s ním počítala a rozpory se týkaly pouze jeho rozsahu a načasování. Znárodněním velkých podniků a podniků patřících Němcům a kolaborantům došlo k vytvoření silného státního sektoru v ekonomice se zřetelnými monopolistickými tendencemi. Kromě znárodnění proběhla od května 1945 do jara 1946 i pozemková reforma⁴⁶ a řada dalších sociálních opatření⁴⁷. Obě operace sledovaly několik cílů. Měly snížit sociální napětí, tím měly přispět ke stabilitě země a posílení autority Národní fronty, a taktéž měly znovu zalidnit po odsunu vylidněné pohraničí. Kromě tohoto cíle společného všem stranám však sloužily i politickým zájmům jednotlivých stran, z nichž nejúspěšnější byla v tomto KSČ. Změny v ekonomice i politickém uspořádání měly výrazné sociální dopady. Výrazně byly oslabeny oba krajní póly české společnosti – „velkoburžoasie“ a nejchudší vrstva, jež nově získala vliv na politické scéně. Proměna sociální struktury pak nevyhnutelně přinesla i proměnu politického myšlení a ideálů, jíž se budu ještě věnovat níže.

Nedílnou součástí tzv. lidově demokratického systému u nás byla i jeho orientace na SSSR. Základním kamenem nové zahraničně politické linie se stala *Smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a SSSR*. Ta se již během války stala prostředkem nátlaku Moskvy na ČSR a později vedla k závislosti československé zahraniční politiky na politice SSSR a ke včlenění Československa do sovětské zájmové sféry. Spojenectví a kladný vztah k SSSR byl též nezpochybnitelnou konstantou NF.

Na takto omezeném politickém kolbišti se pak odehrával marný boj nekomunistických stran s totalitní hrozbou. Svázání formální jednotou NF a nezpochybnitelným spojenectvím s SSSR, oslabování vnitřními rozmrškami, bez zjevného, silného a charismatického vůdce, vystavení nedemokratickým formám politického boje, sváděli politici národně sociální, lidové a demokratické strany boj s komunisty který nakonec v únoru 1948 prohráli.⁴⁸ Do tohoto boje vstoupili nepřipraveni a se zjevným podceněním soupeře. Sami se podíleli na vytvoření podmínek, jež nakonec vedly k jejich pádu, a proto je nemůžeme chápat jen jako pouhé oběti komunistického tlaku a musíme jim přiznat část odpovědnosti za vývoj, který vedl k nastolení komunistické diktatury.

V údobí 1945-48 proběhla kromě změn politických a ekonomických i proměna české společnosti. Těžká zkušenost z hospodářské krize a traumatizující zážitek mnichovské kapitulace spolu mravním rozkladem české společnosti během války podkopal víru v možnosti liberální parlamentní demokracie. K těmto příčinám se přidala i neutěšená situace hospodářská. Konec války přinesl neobvyklé zhrubnutí mravů, jež se projevilo v excesech tzv. divokého odsunu, nevládném přijetí přeživších Židů, činnosti mimořádných lidových soudů, jimž padli za obět' nezřídka nevinní.⁴⁹ Společnost přestala věřit

⁴⁵ K problematice znárodnění vydal významné práce Karel Kaplan (např.: **Kaplan, K.** Československo v letech 1945-1948., **Kaplan, K.** Znárodnění a socialismus. Praha : Práce 1968. či **Kaplan, K.** Dva retribuční procesy: komentované dokumenty (1946-1947). Praha : Ústav pro soudobé dějiny ČSAV 1992.

⁴⁶ Více viz. práce autorů: K. Kaplana, A. Kubačáka, J. Rychlíka.

⁴⁷ Např: nivelizace mezd, měnová reforma, cenová reforma. Blíže se tomuto tématu věnují ve svých pracích např: K. Kaplan či L.Kalinová.

⁴⁸ K bližšímu popisu peripetií tohoto zápasu nalezne čtenář více informací v dílech: K. Kaplana, F. Hanzlíka, J. Kociána a mnoha dalších. Problematikou mimoparlamentních nátlakových metod se podrobněji zabývá. F. Hanzlík a K. Kaplan.

⁴⁹ Bližší informace k této otázce přinášejí ve svých dílech: Tomáš Staněk a Petr Bednařík a další.

v ideál liberální demokracie a logicky hledala jiný, který by ho nahradil. Vzhledem k nedávné zkušenosti s nacistickým Německem nemohl být tímto ideálem fašistický korporativní stát, a proto se v myslích většiny obyvatel usídlila idea socialismu. Tento přechod byl živen komunistickou demagogií, euforií z osvobození Rudou armádou, stejně jako prožitými traumaty hospodářské krize, Mnichova a války. Neméně důležitou roli sehrála ale i tradice sociálního myšlení u nás.⁵⁰

Socialismus se stal všelékem na všechny problémy. I přestože existovala jeho různá pojetí,⁵¹ všechna slibovala v krátké době vyřešit všechny problémy doby a vytvořit v podstatě ráj na zemi. Byl chápán jako „přirozené“ završení vývoje společnosti a jako vyšší morální imperativ. Dokonce zaznívaly věty o tom, že „by bylo zločinem bojovat proti socialismu“.⁵² Nutnost výstavby socialismu byla dokládána různými historickými, ekonomickými, morálními i kulturními „důkazy“. „Socialismus vštěpovaný národu jako jediný lék na všechny problémy a jediná myslitelná perspektiva ubíjel myšlenkovou pluralitu a duchovně připravoval půdu pro nástup totality.“⁵³ Kritikové byli označováni (převážně v levicovém tisku) za „reakcionáře“ či „fašisty“ a různě postihováni⁵⁴.

Společenské klima až náboženského uctívání socialismu bylo doplněno ještě o agresivní nacionalismus⁵⁵ s výraznými prvky panslovanské ideje. Poválečná vlna protiněmeckého nacionalismu byla doplněna obdivem k SSSR (či někdy obavami z něj), jenž měl aureolu osvoboditele, a oživením panslovanské ideje. Vypjatý nacionalismus a panslavismus pak byl záměrně udržován a sloužil k podpoře pronikání socialismu a k lepšímu začlenění ČSR do sovětské sféry vlivu.

Zcela neomezená nezůstala ani svoboda slova, ačkoli byla formálně zaručena ústavou. V rámci jednání o Košickém vládním programu bylo dohodnuto, že v obnovené republice bude vydávání novin a časopisů povoleno jen stranám národní fronty a „korporacím a institucím, které prokáží na vydávání veřejný zájem.“⁵⁶ Veškeré deníky a časopisy zakázaných pravicových stran byly zastaveny 18. května 1945 a o zřizování nových rozhodovalo komunisty ovládané Ministerstvo informací v čele s Václavem Kopeckým.⁵⁷ Tento stav se odrazil i v poklesu počtu vydávaných periodiky téměř o 60% oproti

⁵⁰ Československo bylo jednou z mála evropských zemí, kde byli komunisté po celé meziválečné období stále legální, v parlamentě zastoupenou stranou. K socialismu (avšak v odlišném pojetí) se však hlásily i další československé předválečné strany. Např.: Československá sociálně demokratická strana dělnická či Československá strana národně socialistická. Bližší informace k této problematice nalezne čtenář v díle: **Malíř, J., Marek, P.** Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. sv. I.

⁵¹ Podrobnější popis politických představ jednotlivých stran je obsažen v díle: **Malíř, J., Marek, P.** Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. Dále pak práce J. Kociána, K. Kaplana či J. Rennera.

⁵² Viz. Svobodné slovo, 27. ledna 1947 str. 2. Převzato z: **Drápala, M.** Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. s. 68

⁵³ Tamtéž. s. 27.

⁵⁴ Různé pokusy o omezení jejich publikační a veřejné činnosti či jejich přímý postih. Průkopnickou prací v popisu konkrétních případů je dílo: **Bystrov, V.** Svobodná nesvoboda.

⁵⁵ Jeho smutným důkazem je výše zmíněná perzekuce občanů německé či maďarské národnosti (odsun, nucené přesídlení, omezení volebního práva na osoby slovanské národnosti), spolu s nevládním přijetím přeživších Židů. Bližší informace k této otázce přinášejí ve svých dílech: Tomáš Staněk a Petr Bednařík.

⁵⁶ **Drápala, M.** Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. s. 46.

⁵⁷ Václav Kopecký (1897-61), zakládající člen KSČ, od roku 1928 redaktor Rudého práva (1933-34 hlavní redaktor), od poloviny 30. let člen ÚV KSČ, za války v emigraci v SSSR, po válce ministrem informací a později kultury (1945-61). Byl hlavním řečnickým „jestřábem“ strany a zároveň až do roku 56 jedním z vůdčích ideologů strany.

válečnému roku 1940.⁵⁸ Existující deníky a noviny se dostaly pod kontrolu stran národní fronty, nebo masových organizací, jež se k nim vázaly. Z této závislosti pramenila určitá tabu, jako například zákaz kritiky SSSR a československé zahraniční politiky, kritika vládního programu, NF atd. Některé oblasti nebyly sice přímo tabu, avšak přesto byly málo, případně vůbec, akcentované či zmiňované. Tím narážím na obecný pokles zájmu našeho tisku o zahraniční zpravodajství. Zmíněná tabu vedla k výraznému omezení možnosti svobodně vyjádřit kritické názory vůči novým poměrům a k omezení svobody slova. Přesto se však našlo několik deníků a časopisů, jež byly odhodlány hájit svobodu slova a objektivně (i kriticky) informovat o dění u nás i ve světě. Jednalo se především o tiskoviny lidové strany, národních sociálů a periodika spojené s některými význačnými osobnostmi (např. s F. Peroutkou, V.Černým).

Autocenzura vykonávaná redakcemi a jejich politickými vlastníky však nebyla pro komunisty, kteří usilovali o nastolení naprostého mocenského monopolu, dostatečná. Aktivizace občanského sektoru a monopolizace veřejného diskurzu byly součástí komunistické strategie převzetí moci.⁵⁹ Součástí této monopolizace bylo i (minimálně ideově⁶⁰) ovládnutí tisku. Proto komunisté usilovali již od samého osvobození republiky o co největší omezení tisku a kontrolu nad ním, a to hned několika cestami.

Již od května roku 1945 začalo Ministerstvo informací pracovat na tiskovém zákonu, který by jednak fixoval stávající vyloučení soukromých vydavatelů, jednak by zavazoval tisk k službě lidově demokratickému režimu a k obhajobě politiky NF. Proti tomuto návrhu, který by znamenal degradaci role tisku na pouhý přenos rozhodnutí vlády k veřejnosti, se postavily nekomunistické strany a tiskový zákon nakonec nebyl do února 1948 přijat. Ministru Kopeckému se však podařilo uvést tzv. salámovou metodou v život mnoho jednotlivých částí zákona.

Plodem této salámové metody byl další nástroj kontroly tisku, jímž byla povinná účast novinářů ve Svazu českých novinářů, která platila od května r.1947, na niž bylo vázáno povolení k výkonu povolání

Nejúčinnějším možným nástrojem kontroly tisku (po neúspěchu tiskového zákona) se stala cenzura. Kontinuita spolu s legislativou předmnichovského Československa umožňovala zavedení preventivní cenzury, avšak komunistické vedení nepovažovalo obnovení preventivní cenzury za vhodné a vnímalo je spíše jako kontraproduktivní. Jednak proto, že by došlo k oslabení kreditu KSČ ve společnosti, jednak proto, že by mohlo dojít k obrácení cenzury i proti komunistickému tisku. V létě 1946 však přišel ministr vnitra Nosek⁶¹ s návrhem dodatečné cenzury tisku. O její formě mělo dále jednat předsednictvo vlády. Ministr Nosek tím v podstatě vyšel vstříc nekomunistickým stranám (především straně lidové), které si od uvedeného opatření slibovaly omezení zásahů proti vlastnímu tisku a vnesení jistého řádu do kontroly tisku. V roce 1946 se komunisté ještě zavedení cenzury bránili, počátkem roku 1947 však

⁵⁸ **Drápala, M.** Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. s. 47.

⁵⁹ **Znoj, M.** Politický systém třetí republiky a ideová úskalí jeho interpretace. In: Česko-slovensko na rozhraní dvou epoch nesvobody. Kokošíková, Z., Kocian, J., Kokoška, S.(ed.) Praha : Národní archiv; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 174-184. s. 176.

⁶⁰ K ideologickému působení na novináře vznikla, mimo jiné, Vysoká škola politická a sociální, která měla vychovávat nové a školit staré novináře. **Bednařík, P.** Český tisk v letech 1945-1948. s. 138.

⁶¹ Václav Nosek (1892-1955) původně horník, od r. 1921 člen a funkcionář KSČ a Rudých odborů, během války v exilu v Británii, od roku 1945 do roku 1953 ministr vnitra, později až do své smrti ministrem pracovních sil.

změnili názor a ministerský návrh z 22. února počítal s zavedením represivní⁶² cenzury tisku, při čemž o tom, co se smí psát, by rozhodovala tisková komise při Ministerstvu vnitra. Nekomunistické strany proti tomuto návrhu nijak výrazně nevystoupily, přesto však nakonec nebyl uplatněn kvůli odporu ministerstev zahraničí a obrany. S eskalací mocenského zápasu ke konci roku 1947 přikročili komunisté i k novému postupu v otázce cenzury. 22. prosince vznikl na Ministerstvu informací speciální kontrolní odbor pověřený kontrolou tisku, přičemž okruhy závadných témat byly dosti široce formulované. Případné poznatky o „závadném psaní“ předával odbor SNB, který se staral o možný trestní postih autora, konfiskaci jednotlivých „závadných“ vydání atd. To samozřejmě vyvolalo odpor nekomunistických stran, avšak k požadovanému vypracování nového tiskového zákona již pro únorové události nedošlo.

Většina postihů nepohodlného tisku však probíhala (ve výše uvedeném rámci) formou administrativních postihů iniciovaných ať již z Ministerstva informací či jednotlivých národních výborů, ke kterým dávaly oficiální záminky inscenované stížnosti na „závadnost v tisku“, které ústily především v postihy a šikanu nekomunistických autorů.⁶³ Kromě toho měli komunisté i řadu čistě administrativních a technických nástrojů, jimiž mohli nepohodlnému tisku činit různé obstrukce.. Již v 15. června si Ministerstvo informací přisvojilo monopol na přidělování nedostatkového papíru⁶⁴ tiskárnám, čímž získalo moc nad určením rozsahu a nákladu periodik nekomunistických stran. Další obstrukcí bylo přidělování tiskáren bývalých pravicových periodik, jež si pro sebe zabrali nejmodernější tiskárny, a při němž došlo k výrazné diskriminaci nekomunistických stran a organizací. Tiskárny ostatních stran se pak často ocitaly v technických problémech. Závěrem je nutné připomenout, že výše načrtnutý vývoj platí pouze pro Čechy a Moravu. Na Slovensku byla díky odlišným společenským i mocenským podmínkám větší míra svobody tisku. Pověřectvo informací kontroloval demokratická strana, a tak nedocházelo na Slovensku ke kladení zbytečných obstrukcí nekomunistickému tisku. Mohly zde vycházet soukromé časopisy a deníky a často se sem uchýlovali a tvořili zde novináři, kteří by jinak v českých zemích tvořit nemohli.

⁶² Tzn. dodatečné po vytisknutí.

⁶³ Některé konkrétní příklady poskytne čtenáři dílo: **Bystrov, V.** Svobodná nesvoboda.

⁶⁴ Následkem odsunu Němců nastal velký nedostatek pracovních sil v papírnách, které se z větší části nacházely právě v pohraničí. **Bednařík, P.** Český tisk v letech 1945-1948. s.134.

2.2. Proměny tiskového prostředí po únoru 1948

Přes všechny problémy a nedemokratické prvky ve třetí republice ji stále můžeme označit za parlamentní demokracii, byť omezenou. Únorový převrat zinscenovaný komunistickou stranou znamenal radikální řez ukončující dosavadní demokratické občanské svobody a na jejich místo nastolující diktaturu.

Prvořadým cílem nového režimu bylo potlačit veškeré možné projevy odporu.⁶⁵ Součástí tohoto cíle bylo též ovládnutí periodik nekomunistických stran a zamezení uveřejňování odmítavých a kritických článků o probíhajícím či proběhnuvším převratu. Tento úkol, zadaný komunisty tzv. akčním výborům v ostatních stranách Národní fronty, byl úspěšně plněn. Během následujících měsíců proběhla formou administrativních zásahů (odebrání vydavatelského povolení) ze strany ministerstva informací drastická redukce počtu periodik, jejichž počet poklesl zhruba na třetinu.⁶⁶ Každé politické straně (vyjma KSČ) zůstal pouze jeden ústřední deník (s vyměněnou nebo kontrolovanou redakcí) a jedno periodikum pro stranické funkcionáře. S klesajícím počtem periodik klesal i počet novinářů. Zatímco akční výbory NF v jednotlivých politických stranách převzaly kontrolu nad redakcemi svých deníků, akční výbor Svazu českých novinářů, který se ustanovil 25. února, zahájil první vlnu čistek. Řada publicistů a žurnalistů byla vyloučena, čímž jim byla znemožněna další novinářská práce vázaná na členství ve svazu. Pro ty, kteří zůstali, byla vypracována komisí Akčního výboru Svazu českých novinářů směrnice s požadavky, jak psát.⁶⁷ Dalším krokem k omezení tisku bylo zestátnění polygrafického průmyslu v květnu 1948. Tím byla získána kontrola nad 270 největšími tiskárnami.

Vedle domácího tisku bylo nutné podchytit a umlčet i tisk zahraniční, který (zejména západní) se k únorovým událostem nevyjadřoval příliš lichotivě. 24. února byl nařízením Ministerstva informací zastaven jeho volný prodej. Pomocí provokací tajných služeb proti zahraničním pobočkám tiskových kanceláří a jejich informačním střediskům byly postupně (v letech 1949-51) získány záminky pro jejich administrativní zákazy. Tím byly odříznuty další informační kanály ze Západu. Jediným dlouho nekontrolovatelným zdrojem informací bylo poštovní spojení se Západem. V počátečním údobí (v letech 1948-49) nezvládala státní bezpečnost pro nedostatek lidí kontrolovat obrovský objem korespondence se Západem. Teprve zavedení nutného předložení osobních dokladů při odesílání pošty na Západ přineslo, díky strachu z postihu, snížení objemu komunikace se Západem.

⁶⁵ Represím po únoru 1948 věnuje některé své práce např.: K. Kaplan, F. Hanzlík, D. Tomášek, A. Benčík a řada dalších.

⁶⁶ **Kaplan, K., Tomášek, D.** O cenzuře v Československu v letech 1945-1956., **Tomášek, D.** Pozor cenzurováno! Aneb ze života soudružky cenzury. Praha : Nakladatelství MV ČR, 1994. s. 8.

⁶⁷ **Bednařík, P.** Český tisk v letech 1945-1948. s.141.

3. Obraz řecké občanské války před únorem 1948

3.1. Vymezení proudů

Vymezení určitých proudů v českém tisku je věc nanejvýše svízelná. Při rozdělování deníků do určitých proudů jsem posuzoval pouze jejich způsob informování o řeckých událostech. Toto vymezení je samozřejmě především rámcové a i uvnitř proudů můžeme někdy najít výrazné rozdíly.⁶⁸ Dělení se tedy řídí většinovým způsobem informování a především užívaným jazykem a celkovou dikcí. Slovenský tisk je pro zcela specifické tiskové podmínky na Slovensku ponechán stranou a pro účely práce je posuzován pouze český tisk.

Do tzv. komunistického či „radikálně levicového proudu“⁶⁹ můžeme bezpochyby zařadit veškerá periodika vydávaná KSČ. Kromě oficiálních periodik komunistické strany, která vystupovala z celého proudu nejradikálněji, do této kategorie řadím i tiskoviny a časopisy organizací spřízněných či ovládaných KSČ: Revolučního odborového hnutí, Svazu české mládeže, Jednotného svazu českých zemědělců, jež však před únorem 1948 vystupovaly umírněněji než Rudé právo a jiné deníky patřící přímo KSČ. Ve vztahu ke zkoumané problematice do této kategorie můžeme zařadit i část sociálnědemokratického tisku a deník ministerstva národní obrany, Obrana lidu, který taktéž vystupoval umírněněji (sic!) v základních otázkách stejně jako tisk KSČ.

K tzv. demokratickému proudu řadím jednak tisk „demokratické levice“ a jednak „nesocialistický tisk.“ V pojetí, jak oba proudy vymezuje Drápala,⁷⁰ se tedy jedná o tisk národně sociální a lidové strany, Peroutkův deník a noviny Československé obce legionářské. Z tohoto proudu jsem vyjmul, Drápalou původně sem řazený, sociálně demokratický tisk, neboť ten se svým způsobem informování i názory blíží spíše proudu komunistickému.

Jelikož analýza dané problematiky ve všech tiskovinách zmíněných organizací by byla příliš náročná a objemově by přesáhla velikost práce, rozhodl jsem se zpracovat problematiku pouze na základě sondy do hlavních deníků výše zmíněných organizací a stran. Jmenovitě se jedná o deníky Rudé právo, Práce, Mladá fronta, Zemědělské noviny, Obrana lidu, Právo lidu, Národní osvobození, Svobodné slovo, Svobodné noviny a Lidová demokracie.

3.2. Informační zdroje

Vzhledem k vzdálenosti od našich zemí, neutěšeným poměrům doma a ještě neutěšenějším poměrům v Řecku byl počet českých dopisovatelů přímo z Řecka minimální. Většina zpráv se tak do českého tisku dostávala prostřednictvím zahraničních tiskových agentur. Přebírání zpráv od zahraničních agentur mělo za

⁶⁸ Ze zkoumaných deníků mají k „svému“ proudu volnější vazbu především Obrana lidu, Národní osvobození a Právo lidu.

⁶⁹ **Drápala, M.** Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. s. 51.

⁷⁰ Tamtéž s. 51.

následek to, že mnohé deníky přinášely de facto identické zprávy. Rozdílly ovšem vyvstávaly v tom, které zprávy převzít, a v interpretacích převzatých zpráv, v čemž hrála největší roli jazyková a stylistická úprava článků.

V prvním roce války (1946) přebíral domácí tisk (včetně komunistického proudu) většinu zpráv od západních agentur.⁷¹ S postupující bipolarizací světa se začaly výrazněji lišit i pohledy a přístupy západních agentur a agentur formujícího se sovětského svazu. V roce 1947 zároveň začal postupně narůstat v komunistickém proudu podíl zpráv převzatých z TASS a TanJug, až došlo k relativnímu vyrovnání počtu zpráv z „východu“ a „západu.“ Naproti tomu demokratický proud nadále přebíral informace téměř výhradně ze západních agentur, většinou britských. Od počátku roku 1948 začala mezi informačními zdroji hrát postupně stále významnější roli i rozhlasová stanice Svobodné Řecko, jež patřila KSŘ a vysílala původně z Bělehradu.

Odlisný, a pro způsob informování klíčový, byl i postoj jednotlivých stran k důvěryhodnosti mezinárodních institucí a jejich závěrům. Zatímco demokratický tisk závěry OSN o situaci v Řecku bral za objektivní a respektoval je, komunistický tisk je odmítal a napadal.

3.3. Intenzita informování

Rozdílná byla i intenzita, s níž se jednotlivé proudy k Řecku vyjadřovaly. Zatímco na KSČ orientovaný tisk psal o Řecku velmi intenzivně, věnoval demokratický proud pozornost jen několika nejvýznamnějším událostem. O rozdílném významu, který Řecku přikládaly jednotlivé proudy, svědčí poměr článků, jenž je zhruba 2-3:1 ve prospěch komunistického proudu.⁷² Intenzita, s jakou se domácí tisk k událostem v Řecku vyjadřoval, nebyla vždy stejná. Tisk se k dění v Řecku vyjadřoval v nárazových intenzivních kampaních, jež byly střídány údobími relativního „klidu“, kdy se objevovalo minimum článků. Kampaně byly určovány především v závislosti na událostech v Řecku či mezinárodním poli, ale vliv na ně měla i konkurence domácích událostí. Důležité události v Čechách mohly vytlačit zprávy z Řecka ze stránek domácího tisku i na několik týdnů i měsíců.⁷³

3.4. Komparace demokratického a komunistického proudu

Jak vypadaly konkrétní rozdíly mezi nekomunistickým a komunistickým tiskem? Popis jednotlivých rozdílů v hodnocení konkrétních událostí by byl neúčelný, proto musíme komparovat ne jednotlivé události, ale především určité komplexněji pojaté fenomény.

Prvním klíčovým bodem viděným rozdílně byla legalita athénské vlády, od níž se pak odvozovala hodnotící hlediska k dalším událostem. Tisk orientovaný na KSČ athénskou vládu neuznával

⁷¹ Většina zpráv pocházela z agentury Reuter, dále z United press, Associated press, AFP. Následkem přebírání většiny zpráv bylo běžné jednodenní zpoždění za světovými agenturami.

⁷² A to i po té, co vezmeme v úvahu nepoměr daný větším počtem sledovaných komunistických deníků.

⁷³ Výrazná odmlka nastala od dubna do června roku 1947. Během podzimních měsíců téhož roku se téměř zcela odmlčel demokratický tisk. Největší odmlkou však bylo několik týdnů před únorovou krizí, kdy se český tisk k Řecké otázce téměř zcela odmlčel.

a nikdy nehodlal uznat za legální. Ještě před řeckými parlamentními volbami v březnu 1946, po oznámení EAM, že hodlá volby bojkotovat, začal krajně levicový tisk u nás napadat regulérnost voleb a neváhal je označit za „volební puč“⁷⁴, či za „falsifikaci vůle lidu.“⁷⁵ V souladu se svými předcházejícími tvrzeními pak komunistický proud výsledky voleb neuznal. Volební neúčast (a tedy úspěšnost levicí vyhlášeného bojkotu) hodnotil minimálně na 50%,⁷⁶ vznášel pochyby o průběhu voleb,⁷⁷ a dokonce obvinil mezinárodní pozorovatele z úplatnosti.⁷⁸

Demokratický tisk do kampaně před volbami téměř nezasahoval, a když ano, tak spíše jen informoval o organizačních přípravách, které navzdory informacím komunistického tisku navozovaly dojem serióznosti voleb.⁷⁹ Demokratický tisk také na rozdíl od komunistického proudu výsledky voleb uznal. I když informoval také o vysoké volební neúčasti a pochybách o volebních výsledcích, přiklonil se nakonec k závěrům spojenecké mise pro sledování řeckých voleb, jež tvrdila, že neúčast dosáhla jen 40%⁸⁰ a politicky motivovaná neúčast voličů byla ještě menší.

Neuznání voleb a legality athénské vlády komunistickým tiskem bylo základním prvkem celého komplikovaného obrazu, který krajně levicový tisk vytvářel. Nová vláda byla zobrazována jako „monarchofašistická“ menšinová a protilidová. Při jejím popisu dominoval zprvu prvek fašistický prvek (fašistická menšina), od druhé poloviny roku 1947 postupně nabývá na významu prvek třídní (kapitalistická menšina) a prvek zahraniční intervence USA (loutka imperialistů)⁸¹. K vytvoření obrazu fašistické diktatury menšiny sloužilo přirovnávání k nacistickému Německu a to různými způsoby. Byla zdůrazňována „tradice“⁸² fašismu v Řecku. Za důkaz minimální podpory vlád byly vydávány časté vládní krize⁸³. Represe proti povstalcům byly připodobňovány k represím nacistickým. Objevily se zprávy o znovuoobnovení gestapa, či tvorbě koncentračních táborů na řeckých ostrovech⁸⁴, či připodobnění vládní politiky k politice Mihajloviče apod.⁸⁵ S represemi je úzce spojen další „styčný bod“ mezi nacistickým a athénským režimem, jímž je útlak etnických menšin. Zprávy o diskriminaci etnických menšin, či jejich přímé perzekuci⁸⁶ spolu se zprávami o ostatních represích umocňovaly paralelu mezi Athénami a

⁷⁴ Práce 5. března 1946

⁷⁵ Práce 26. února 1946

⁷⁶ V prvních zprávách, které přejímal z oficiálních zdrojů se však klonil k neúčasti jen mezi 30-40%, avšak ihned po protestech EAM proti výsledkům voleb začal informovat o nadpoloviční neúčasti. Např.: Práce 2. dubna 1946, Mladá fronta 2. dubna 1946.

⁷⁷ Například: zastaralé a zfalšované voličské seznamy (Rudé právo 3. dubna 1946), nezabrání opakovanému hlasování jedinců (Rudé právo 6. dubna 1946) atd.

⁷⁸ Mladá fronta 2. dubna 1946

⁷⁹ Např.: Informacemi o vysokém počtu mezinárodních pozorovatelů. (Svobodné slovo 22. března 1946) či informacemi o vyřešení problémů s volebním soudem (Svobodné noviny 31. března 1946)

⁸⁰ Např.: Svobodné noviny 6. dubna 1946

⁸¹ Srovnej např.: Rudé právo 11. listopadu 1946, Rudé právo 4. března 1946, Rudé právo 14. srpna 1947, Mladá fronta 21. prosince 1947,

⁸² Vedle řady státních zaměstnanců a politiků spojených s Metaxaxovým režimem se terčem kritiky a důkazem o fašistickém zřízení v Řecku stala i služba řady osob zkompromitovaných kolaborací s některým z okupačních režimů. Např.: Rudé právo 6. února 1947, Rudé právo 13. září 1947, Mladá fronta 23. ledna 1947

⁸³ Takto o tom referuje např.: Rudé právo 6. února 1947 či Práce 26. srpna 1946.

⁸⁴ Takto o nich hovoří např.: Obrana lidu 10. září 1947, Mladá fronta 20. ledna 1948,

⁸⁵ Např.: Práce 7. ledna 1947 přirovnává boj proti komunistickým povstalcům k činnosti Mihajloviče v Jugoslávii., a 26. července 1947 mluví Obrana lidu o znovuoobnovení gestapa v Řecku.

⁸⁶ Např. Práce 14. března 1947

Berlínem. O dalších paralelách s nacistickým Německem se zmíníme ještě v dalších kapitolách věnovaných mezinárodnímu aspektu řeckých událostí.

Naproti tomu demokratický tisk se ztotožňoval s názorem Západu, že athénský režim je legální, a od toho se odvíjelo i hodnocení dalších řeckých skutečností. Předně vláda nebyla považována za menšinovou a o vládních krizích bylo referováno jako o součásti normálních politických sporů.⁸⁷ Tím byly legitimizovány i represe proti odpůrcům režimu, neboť ti byli viděni jako narušitelé pořádku a překážka k obnově země.⁸⁸ Demokratický tisk represe sice nepopíral, avšak nijak výrazně se jimi ani nezaobíral. Většinou represivní opatření vlády přecházel mlčením a, s výjimkou několik extrémních výstřelků,⁸⁹ o nich ani nepsal. Případná kritika pak byla cílena především proti neefektivitě represí a zbytečné eskalaci napětí. Jejich největším kritikem bylo Národní osvobození, avšak i to (pokud kritizuje) cílí kritiku spíše proti neefektivnosti represí, než proti tomu, na koho represe míří. O útlaku menšin se v demokratickém tisku téměř nepíše.⁹⁰ Obdobně jako represemi ani „fašistickou tradicí“ vlád se nekomunistický tisk nezabýval, ale ani ji nepopíral.⁹¹

Rozdílná hodnocení zaujímal demokratický a komunistický tisk i ke komunistickým povstalcům. I zde bylo klíčové neuznání legality athénských vlád.

Jelikož komunistický proud neuznával legalitu athénských vlád, hodnotil povstání kladně a ztotožňoval se s jeho cíly. Pozitivní obraz komunistických povstalců byl vytvářen jako zrcadlově kladný opak fašistické athénské vlády a jeho základním a nejvíce akcentovaným prvkem byla jednak celonárodní podpora povstání,⁹² jednak „tradice“ protifašistického odboje v Řecku.⁹³ Komunističtí povstalci byli stylizováni do role vlastenců bojujících proti fašistickým, později imperialistickým utlačovatelům.⁹⁴ Při tom byl výrazně akcentován nacionalistický prvek s jasným protibritským (později protiamerickým) zahrocením. Samozřejmě nesměl chybět ani obraz nevinných obětí fašistických represí.⁹⁵ Problematickým bodem se stala ochrana menšin. Její akcentování by vedlo k popření národních řeckých zájmů a poškodilo by obraz národní revoluce, opak by však posílil obraz povstalců jako antifašistů. Komunistický tisk se nakonec rozhodl neakcentovat tuto problematiku a téměř se k ní nevyjadřoval.

⁸⁷ Srovnej např.: Svobodné noviny 19. ledna 1947, Svobodné noviny 25. ledna 1947, Svobodné slovo 25. ledna 1947, či Svobodné slovo 24. srpna 1947, Svobodné noviny 30. srpna 1947.

⁸⁸ Např.: Svobodné noviny 4. března 1947

⁸⁹ Jako například kritika uřezávání hlav povstalců pro zisk odměny, jež byla převzata z anglických deníků Svobodné slovo 14. listopadu 1947

⁹⁰ Ojedinělou zprávu přináší Svobodné slovo 3. ledna 1946.

⁹¹ Dokonce ji přiznával, ale nedělal z ní závěry. Např.: Svobodné slovo 11. dubna 1947.

⁹² Za důkaz, že protivládní povstání není záležitostí jen komunistické strany, ale celého národa, bylo vydáváno sdružení „většiny“ levicových stran v EAM, ve kterém komunisti nemají rozhodující podíl. (Např.: Mladá fronta 6. září 1946, Rudé právo 18. července 1947, Obrana lidu 11. září 1947, Práce 30. prosince 1947), Kromě odvolávání se na EAM byly používány i jiné „důkazy.“ Například: podpora komunisticky orientovaných odborů, levicové organizace mládeže EPON, či zprávy angloamerického tisku přiznávající povstalcům podporu části řeckého obyvatelstva a další (Například: Rudé právo 18. července 1947, Práce 30. prosince 1947.)

⁹³ Záměrně byl vytvářen milný dojem, že EAM a jeho vojenské křídlo ELAS byl jedinou protiněmeckou odbojovou organizací v Řecku a veškeré zásluhy byly připisovány jemu. Např.: Rudé právo 19. února 1946, Práce 31. července 1946, Práce 13. července 1947.

⁹⁴ Např.: Práce 21. prosince 1946, Rudé právo 18. července 1947, Obrana lidu 18. října 1947

⁹⁵ Důležitou součástí informování o represivních opatřeních byly i „světové ohlasy“ – tedy kritika světové „veřejnosti“ – jež měly pomoci více či méně spontánních projevů nesouhlasu s událostmi v Řecku ukázat čtenáři, jak se má k informacím postavit, a navodit dojem objektivity. Např.: Mladá fronta 13. srpna 1946, Práce 7. ledna 1947, Práce 13. září 1947.

Obraz obhájců demokracie a antifašistů byl udržován i stylizací jazyka. Povstalci a jejich příznivci byli většinou označováni jako „demokraté“, „vlastenci“ či „hrdinové protiněmeckého odboje.“

Oproti tomu demokratický proud v českém tisku mluvil o povstalcích jako o partyzánech nikoli bojovnících za svobodu. Popíral celonárodní charakter povstání a příležitostně trefně upozorňoval na to, že v EAM i povstalecké jednotky jsou ovládány komunisty.⁹⁶ Na rozdíl od komunistického tisku však neuzíval stylizace jazyka k hodnotovému podbarvení podávaných informací.

Rozdílný způsob informování panoval i ve dvou dalších rozměrech řeckého konfliktu, hospodářském a mezinárodním. Demokratické deníky kladly hlavní důraz a zájem právě na tyto dva aspekty. V hospodářské oblasti se snažily pátrat po skutečných příčinách⁹⁷ a nesvalovaly vinu pouze na athénské vlády, ačkoli uznávaly, že její neschopnost zajistit rychlou a úspěšnou obnovu jen posiluje radikální levicové tendence.⁹⁸ Stejně tak nezastíraly hospodářské problémy a bídu v Řecku.⁹⁹ S hospodářskou obnovou je spojen i jeden aspekt mezinárodního rozměru konfliktu, jímž je přítomnost britského vojska a zahraniční pomoc Athénám. Demokratický tisk hodnotí obojí většinou kladně. V přítomnosti Britů a později Američanů viděl záruku nastolení a udržení pořádku nutného k obnově země.¹⁰⁰ Oceňoval též zahraniční pomoc při obnově země.¹⁰¹ Přiznával její nevelkou účinnost, jež však podle něj byla dána nemožností obnovy bez předchozího ukončení bojů v Řecku.¹⁰² V zahraniční pomoci v žádném případě nespatoval příčinu bojů či neutěšené hospodářské a politické situace, ale spíše naopak prvek, který je schopen tlumit rozpory a vyřešit situaci.¹⁰³

Zcela opačný pohled na příčiny hospodářských potíží i důsledky pomoci ze stran Západu měl komunistický tisk. Hospodářská pomoc a činnost vlád se naopak stala hlavní příčinou všech potíží. Pomoc Řecku byla líčena jako sobeckými zájmy řízený pokus ovládnout Řecko, udržet u moci loutkovou menšinovou fašistickou vládu a učinit z Řecka britskou a později americkou kolonii. Nový rozměr dostalo tažení proti západní pomoci po zapojení Řecka do Marshalova plánu. Řecko bylo prezentováno jako místo, kde se v „pravé podobě“ odhalily „skutečné cíle“¹⁰⁴ Marshalova plánu. Hospodářská pomoc byla představována pouze jako dodávky vojenského materiálu a označována za „neúčinnou“ či za „nejmarnotratnější vojenskou operaci dějin.“¹⁰⁵ Pomoc Západu při obnově válkou poničených infrastruktur a hospodářství byla přecházena mlčením. Zahraniční pomoc umožňovala stylizovat athénské vlády do role loutek západních imperialistů a skrze tuto stylizaci pak očerňovat Británii a USA.¹⁰⁶ Zároveň umožňovala tato stylizace legitimizovat válku jako válku osvobozovací a nikoli jako válku

⁹⁶ Např.: Lidová demokracie 5. dubna 1946, Lidová demokracie 26. září 1946.

⁹⁷ Např.: Národní osvobození 9. října 1946.

⁹⁸ Např.: Svobodné noviny 11. listopadu 1947, Národní osvobození, 30. prosince 1947.

⁹⁹ Např.: Národní osvobození 9. října 1946, Svobodné noviny 4. března 1947, Svobodné noviny 11. listopadu 1947.

¹⁰⁰ Např.: Lidová demokracie 29. ledna 1946, Lidová demokracie 16. července 1947.

¹⁰¹ Např.: Národní osvobození 9. října 1946, Svobodné noviny 18. července 1947, Svobodné slovo 30. prosince 1947.

¹⁰² Např.: Svobodné noviny 4. března 1947, Svobodné noviny 18. července 1947.

¹⁰³ Např.: Lidová demokracie 29. ledna 1946, Svobodné noviny 16. července 1947, Lidová demokracie, 16. července 1947.

¹⁰⁴ Např.: Rudé právo 5. listopadu 1947, Rudé právo, 31. prosince 1947, Rudé právo 22. ledna 1948.

¹⁰⁵ Rudé právo 22. ledna 1948, Práce 19 února 1948.

¹⁰⁶ Británie a USA byly činěny zodpovědnými za represe a hospodářskou bídu v Řecku. Např.: Rudé právo 30. listopadu 1946, Rudé právo 17. srpna 1947, Rudé právo 5. listopadu 1947.

občanskou. Obraz hospodářské bídy též sloužil jako důkaz zhoubného působení Západu a protilidovosti athénských vlád,¹⁰⁷ jímž byl dále legitimizován ozbrojený odpor.

Nemenší rozdíly panovaly i při posuzování pravdivosti zpráv o podpoře povstání ze zahraničí a s tím spojené otázky viny na občanské válce. Demokraticky smýšlející tisk si byl vědom (a upozorňoval) na mezinárodní rozměr řeckého konfliktu, jako mocenského zápasu mezi Sovětským svazem na jedné straně a Velkou Británií a Spojenými státy na straně druhé.¹⁰⁸ Ačkoli přímo nehájil názor Západu, že občanská válka je vyvolána a živena ze zemí východního bloku, o této možnosti informuje a taktéž nezpochybňuje závěry a rozhodnutí učiněné pod hlavičkou OSN, která tento názor podporují.¹⁰⁹ K vině za původ povstání se téměř nevyjadřoval, a pokud ano, tak v duchu přiznávající vину oběma stranám (i když nestejným dílem).

Radikálně levicově orientované deníky naopak povstání interpretovaly jako národní odboj proti cizí agresi a řeckou vnitřní záležitostí. Zahraniční vlivy by tento obraz narušily, proto bylo vynaloženo nemalé úsilí při dementování zpráv o pomoci povstalcům ze zemí formujícího se sovětského bloku.¹¹⁰ Nejčastěji používaným protiargumentem bylo rozšíření povstání po všech částech Řecka, a nikoli jen v severních pohraničních oblastech, jak by to bylo „logické.“¹¹¹ Možnost pašování zásob z pohraničí do dalších oblastí Řecka byla přecházena mlčením. Vinu na válce připisovaly fašistické vládě, jejímu teroru a skrze ni i jejím západním spojencům.¹¹² Pro komunisty stinnou stránkou popírání pomoci z ciziny, byla často užívaná forma dementování zahraničních „pomluv,“ jež však čtenářům prostředkovala názory ciziny.¹¹³

Komunistický tisk se však neomezil v zahraničně politické oblasti na „defenzivu“ a rozvinul širokou kampaň obviňující Athény z vnější agrese a stylizující je do role fašistického agresora. Za základ obvinění ze snah o vnější agresi posloužily vysoké reparační nároky Řecka na Albánii a Bulharsko, zahrnující územní nároky.¹¹⁴ Jako další důkaz agrese byly čtenářům předkládány pohraniční incidenty, k nimž docházelo (pokud vůbec) v nepřehledném horském terénu při pronásledování povstalců monarchistickou armádou na území severních komunistických sousedů, a jež byly vydávány za cílené provokace.¹¹⁵ Tyto incidenty vyvolávaly ostré diplomatické rozepře na mezistátní úrovni. Athénský režim byl označován za hrozbu světového míru a zdroj mezinárodního neklidu. Samozřejmě vinu za tento stav nesla athénská vláda její západní spojenci.¹¹⁶

¹⁰⁷ Nuzné podmínky dělnické třídy, byly od přelomu let 1947-48 stavěny do kontrastu s až schematicky dekadentními velkokapitalisty a fašistickými politiky a do jinak převážně fašistického obrazu tak bylo vnášeno i třídní hledisko. Např.: Mladá fronta 25. ledna 1948

¹⁰⁸ Např.: Lidová demokracie, 5. února 1946, Lidová demokracie 29. srpna 1946, Svobodné noviny 4. března 1947.

¹⁰⁹ Např.: Svobodné slovo 1. prosince 1946, Svobodné noviny 21. prosince 1946, Svobodné slovo 11. ledna 1947, Národní osvobození 21. května 1947, Lidová demokracie 26. ledna 1947.

¹¹⁰ Např.: Rudé právo 22. září 1946, Rudé právo 9. října 1946, Práce 22. listopadu 1946, Mladá fronta 1. března 1947, Obrana lidu 17. července 1947, Právo lidu 1. srpna 1947.

¹¹¹ Např.: Rudé právo 4. únor 1947, Mladá fronta 1. března 1947.

¹¹² Např.: Rudé právo 30. listopadu 1946, Obrana lidu 26. února 1947, Práce 14. března 1947.

¹¹³ Např.: Rudé právo 22. září 1946, Rudé právo 9. října 1946, Obrana lidu 17. července 1947, Právo lidu 1. srpna 1947.

¹¹⁴ Tyto nároky však byly míněny spíše jako diplomatická obrana útokem, než jako skutečný nárok.

Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V. Dějiny Řecka. s. 464.

¹¹⁵ Např.: Rudé právo 5. října 1946, Rudé právo, 8. října 1946, Mladá fronta 8. října 1946.

¹¹⁶ Např.: Rudé právo 5. září 1946, Práce 22. listopadu 1946, Mladá fronta 1. března 1947.

Až na několik okrajových zmínek se demokratický tisk o těchto incidentech či mezinárodních stížnostech komunistických sousedů Řecka nezmiňoval.

Rozdíly panovaly nejen v hodnocení jednotlivých aktérů na řeckém jevišti, ale i způsobu jakým byly popisovány samotné válečné události. O otevřených bojích a občanské válce začaly oba proudy českého tisku shodně mluvit na podzim roku 1946, tedy s jistým zpožděním vzhledem k vývoji událostí.

Nekomunistický tisk přinášel střídme, věcné zprávy z bojiště, avšak přinášel je zřídkakdy. Nezaměřoval se příliš na konkrétní zpravodajství o jednotlivých bojových událostech, zato spíše přinášel informace o taktice partyzánů i athénskému vojsku.¹¹⁷ Informoval objektivně a neváhal přiznat i neúspěchy vládního vojska.¹¹⁸ V rámci objektivního bojového zpravodajství pronikly k české veřejnosti i ojedinělé zprávy o rudém teroru. Jazyk, jímž informoval nekomunistický tisk o bojích, byl ovlivněn uznáním athénské vlády za legitimní. Povstalci tak byli označováni za partyzány, nikoli však za komunisty.¹¹⁹ Po neúspěchu jarní ofenzívy athénské vlády se v druhé polovině roku 1947 nekomunistický tisk, co se týká zpráv z bojiště, zcela odmlčel. Jelikož však pominuly i zprávy o ofenzívě vládního vojska na počátku zimy, kloním se k názoru, vzhledem k předcházejícím přiznáním neúspěchu, že tato odmlka nebyla vyvolána snahou maskovat neúspěchy vládního vojska, ale jinými (pravděpodobně domácími) problémy.¹²⁰

Na rozdíl od demokratických novin se deníky orientované na KSČ o objektivitu nepokrytě nesnažily a jednoznačně stranily komunistickým povstalcům. Přitom však narážely na problémy, neboť stejně jako nemohla zvítězit athénská vláda, nedařilo se to ani komunistickým povstalcům. Úspěchy, o nichž tedy psaly, byly někdy dosti rozporuplné.¹²¹ Rozpačitý dojem vyvolávalo i posmívání se athénským prohlášením o brzkém zničení partyzánských sil,¹²² neboť komunistický tisk sám vydával obdobné zprávy o brzké porážce athénské vládního vojska,¹²³ jen aby musel o něco později přiznat, že se athénská vláda vzb chopila k další ofenzívě.¹²⁴ Někdy se komunistický tisk v otázce řeckých bojů zcela odmlčel, aby nemusel psát o neúspěších vlastních ohlášených ofenzív.¹²⁵ Při absenci přesvědčivých a trvalých úspěchů se hlavním nástrojem tvorby úspěšného a spravedlivého povstání stal (tak jako v jiných oblastech) jazyk. Ofenzívy DSE byly vždy „velké“ stejně jako ukořistěná kořist¹²⁶. Partyzáni postupovaly vždy „na všech frontách“¹²⁷ Naopak nepřátelské ofenzívy byly vždy odrazeny a zkrachovaly.¹²⁸ Vícerozměrnou roli měly

¹¹⁷ Např.: Svobodné slovo 11. dubna 1947, Národní osvobození 17. dubna 1947, Svobodné slovo 20. dubna 1947.

¹¹⁸ Např.: Svobodné slovo 16. července 1947.

¹¹⁹ Ačkoli poukazy na zásobování povstalců z komunistických zemí se objevovaly a tato možnost se tedy nabízela.

¹²⁰ Např.: Šlo zejména tzv. Krčmářský případ, Mostecká aféra a „spiknutí na Slovensku“. Dále se pak jednalo o spory o milionářskou daň, zemědělskou politiku, činnost mimořádných vyživovacích komisí, hospodářské problémy a boj proti černému trhu.

¹²¹ Například obsazení 10 vesnic (Rudé právo 20. listopadu 1946), odražení vládní ofenzívy přesunem (!) na jiné pozice (Mladá fronta 1. června 1947) či ohlášení obsazení města, jen aby v stejném (!) článku bylo přiznáno jeho vyklizení po 24 hodinách. (Rudé právo 7. srpna 1947).

¹²² Např.: Rudé právo 4. května 1947, Mladá fronta 1. června 1947.

¹²³ Např.: Mladá fronta 12. srpna 1947, Mladá fronta 30. srpna 1947.

¹²⁴ Např.: Práce, 17. července 1947.

¹²⁵ Např.: Případ z podzimu roku 1947, kdy komunistický tisk na několik měsíců přestane informovat o dění na bojišti a oznámí až úspěšné odražení vládní ofenzívy v druhé polovině prosince 1947

¹²⁶ Např.: Rudé právo 5. srpna 1947.

¹²⁷ Např.: Rudé právo 31. srpna 1947.

¹²⁸ Např.: Rudé právo 4. května 1947, Rudé právo, 20. prosince 1947.

zprávy o účasti cizích (britských a amerických) vojáků na bojích.¹²⁹ Jednak tyto zprávy sloužily jako nepřímá omluva neúspěchů, jednak potvrzovaly osvobozenecský charakter války a legitimizovaly ji, a jednak sloužily k očernění západních spojenců Athén. Podobný „omluvně-očerňovací“ charakter měly i zprávy o velikosti zahraniční pomoci.¹³⁰ „Neúčinnost“ zahraniční pomoci navíc začala být vydávána za úspěch.¹³¹

Jako chronologicky posledním rozdílným bodem se stal způsob informování o vzniku komunistické povstalecké vlády (*Prozatímní demokratická vláda Řecka -PDKE*) v prosinci 1947. První informace o ní přinesly na veřejnost shodně v demokratické i komunistické deníky v druhé polovině po července 1947.¹³² Oba proudy též shodně informovaly poněkud zmateně, neboť došlo ke zkreslení původní informace o pohrůžce ustanovení povstalecké vlády pronesené červnu 1947 na sjezdu francouzské KS funkcionářem KSŘ M. Porfyrogenisem a nebylo jasné, zda se jedná o vyhlášení vlády, či o oznámení o jejím chystaném vyhlášení. Jediným deníkem, který nepodlehł tomuto omylu, bylo Rudé právo.

Zatímco zmatení v informování o chystaném vyhlášení bylo oběma proudům společné, způsob informování o skutečném vyhlášení, které proběhlo 30. prosince 1947, byl přes stejné informační jádro, dané shodnými zdroji, dosti odlišný. První rozdíl byl již v titulaci nové vlády. Zatímco komunistický tisk hovořil jednotně o „demokratické vládě“,¹³³ nekomunistický tisk hovořil o vládě partyzánů,¹³⁴ či vůdců odbojářů.¹³⁵ Demokratický tisk se zaměřil na zdůraznění zamítavé reakce západních spojenců¹³⁶ a fakt, že severní sousedé Řecka nemohou pro oficiálně neurovnané mezinárodní vztahy povstaleckou vládu uznat.¹³⁷ Naznačoval též, že v ustanovení vlády mají prsty komunističtí sousedé Řecka, když upozorňoval na neznámé sídlo nové vlády.¹³⁸ Komunistický tisk naproti tomu informoval o tom, že nová vláda sídlí v pohoří Grammos. Hlavní pozornost zaměřoval na program nové vlády a její legitimitu, kterou odůvodňoval „zradou“ fašistické vlády a ztrátou její legitimacy.¹³⁹ Součástí otázky legitimacy bylo zdůraznění faktu, že vláda byla vyhlášena *Národně osvobozenecskou frontou* (EAM), která sdružovala několik stran. Vytvoření „demokratické“ vlády bylo vydáváno za velký úspěch a těžkou ránu athénské vládě a jejím spojencům a zároveň i za důkaz jejich slabosti.¹⁴⁰ Důležitou roli hrálo i líčení antifašistické minulosti členů nové vlády.¹⁴¹

¹²⁹ Jednalo se především o zprávy o náletech britských a amerických pilotů na pozice povstalců. Např.: Mladá fronta 20. dubna 1947, Práce 17. července 1947, Práce 1. listopadu 1947.

¹³⁰ Např.: Rudé právo 7. ledna 1948, Rudé právo 30. ledna 1948.

¹³¹ Např.: Rudé právo 22. ledna 1948, Práce 19. února 1948.

¹³² „Svět“ tedy nebyl jejím ustanovením překvapen. Srovnej: **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 470.

¹³³ Např.: Zemědělské noviny 30. prosince 1947, Obrana lidu 30. prosince 1947, Práce 30. prosince 1947, Rudé právo 30. prosince 1947.

¹³⁴ Svobodné slovo 30. prosince 1947.

¹³⁵ Svobodné noviny 30. prosince 1947.

¹³⁶ Např.: Svobodné slovo 30. prosince 1947, Národní osvobození 30. prosince 1947, Národní osvobození 4. ledna 1948.

¹³⁷ Národní osvobození 1948 4. ledna 1948.

¹³⁸ Národní osvobození 1948 4. ledna 1948.

¹³⁹ Např.: Zemědělské noviny 30. prosince 1947, Rudé právo 31. prosince 1947.

¹⁴⁰ Např.: Zemědělské noviny 30. prosince 1947, Práce 30. prosince 1947, Rudé právo 31. prosince 1947.

¹⁴¹ Např.: Práce 31. prosince 1947, Obrana lidu 21. ledna 1948.

3.5. Shrnutí

3.5.1. Charakteristika komunistického proudu

Komunistický tisk sledoval při působení na domácí recipienty dva základní cíle – vytvořit negativní obraz aglo-amerických spojenců Athén i samotné athénské vlády a zároveň vytvářet pozitivní obraz o komunistických povstalcích. Oba obrazy byly vzájemně propojeny a navzájem se potvrzovaly. Základními kameny výstavby negativního obrazu byly fašismus, imperialistická agrese a hospodářská bída. Pozitivní obraz komunistických povstalců byl vytvářen v podstatě jako zrcadlový kladný odraz k fašistické athénské vládě a k jejím spojencům. Jeho základním a nejvíce akcentovaným prvkem byla jednak celonárodní podpora povstání a jeho nacionální a antiimperialistický ráz, jednak tradice protifašistického odboje v Řecku. Řecký konflikt byl líčen jako záležitost vnitřní a mezinárodní aspekt konfliktu, jakožto střetu velmocí, byl popírán. Akcentováním otázky „fašistických“ represí a obvinění Západu z imperialismu se krajně levicový tisk snažil získat pro povstání legitimitu (a sympatie).

Tvorbě obrazů byla přizpůsobena i struktura článků. Téměř zcela z ní zmizely čistě informační články bez ideového zabarvení. Většina článků z produkce komunistického proudu byla naopak silně angažovaná a dala by se rozdělit na dvě zhruba nestejně zastoupené skupiny. První, větší by zahrnovala ideologicky deformované zprávy.¹⁴² Čtenář v nich však nebyl přesvědčován přímo. Druhá, menší skupina je tvořena vysvětlujícími komentáři, které se na čtenáře snaží zapůsobit přímo pomocí „argumentů“ a říkají mu, jak má sdělované skutečnosti chápat.¹⁴³ Podíl mezi oběma skupinami se v průběhu času různí. Některé dlouhodobější aspekty obrazu jsou vytvářeny převážně zprávami, zatímco většina komentářů se týká významných, ale krátkodobých událostí. Zcela specifickou roli při tvorbě obou obrazů Řecka zde hraje jazyk, respektive podivuhodná směs dogmaticky používaných frází a pojmů, jež byla součástí zvláštního, širšího systému „komunistické řeči.“¹⁴⁴ Jedná se o ucelený systém, jímž byla deformována realita a měněny sémantické významy slov a který sloužil k unifikaci a propojení všech témat a k dotvoření požadovaných obrazů.

3.5.2. Charakteristika demokratického proudu

Naproti tomu demokratický tisk žádný takový komplexní obraz nevytvářel. Na rozdíl od komunistického proudu nepostupoval demokratický tisk koordinovaně a nevytvářel jednotné kampaně.

¹⁴² Např.: Právo lidu 22. srpna 1946, Rudé právo 7. září 1947, Rudé právo 31. ledna 1948.

¹⁴³ Např.: Rudé právo 18. července 1947, Mladá fronta 20. ledna 1948.

¹⁴⁴ Pojem „komunistická řeč“ zde užívám tak jak jej vymezil ve svém díle Petr Fidelius. (**Fidelius, P.** Řeč komunistické moci.) Tedy tak, „že tu nejde o blábol o ničem ani o amorfní chuchvalec lži, nýbrž o regulérní řeč, která (přinejmenším o svém producentu a jeho vidění světa) něco skutečně říká.“ Používá při tom diametrálně odlišné významy slov a svým producentům slouží jako mocenský nástroj k ovládnutí myšlení a ideová zbraň. Tomuto pojetí odpovídá i Znojova teze o tom, že ovládnutí veřejného diskurzu bylo jedním z cílů KSČ. **Znoj, M.** Politický systém třetí republiky a ideová úskalí jeho interpretace. s. 176.

Názorová jednotu neexistovala dokonce ani v rámci některých deníků.¹⁴⁵ Odmítal vidět události v Řecku černobíle a snažil se informovat objektivně.¹⁴⁶ Kritizoval extremismus na obou stranách a považoval jak levicové povstání, tak i represe pravicového režimu za kontraproduktivní, co se obnovy Řecka týče.¹⁴⁷ Demokratický tisk si byl vědom toho, že řecký konflikt je i střetem velmocenských zájmů¹⁴⁸ a většinu své pozornosti věnoval právě mezinárodnímu a politickému aspektu konfliktu, méně již vojenskému či sociálnímu aspektu. Při popisu řeckých událostí zaujímal většinou středovou a západně orientovanou pozici, jež byla blízká jeho vlastnímu světonázoru.

Ve struktuře článků demokratické provenience převažovaly čistě informační zprávy, které snažily zachovávat objektivitu. Vysvětlující a komentující příspěvky se vyskytovaly již řidčeji, a pokud ano, tak byly především cizí (anglické a konzervativní) provenience. Poměr mezi komentáři a zprávami byl v roce 1946 téměř vyrovnaný, avšak s postupem času komentářů rapidně ubývá. I v jazyce se demokratický tisk snažil o neutralitu a objektivitu a většinou nepoužíval jazyk s nějakým hodnotovým podbarvením.

¹⁴⁵ Nejvíce se tyto rozdíly projevovaly u Národního osvobození. Srovnej např.: Národní osvobození 1948 4. ledna 1948 a Národní osvobození 9. října 1946 s Národní osvobození 20. dubna 1946 a Národní osvobození 18. února 1948.

¹⁴⁶ Např.: Lidová demokracie 3. září 1946, Lidová demokracie 26. září 1946, Národní osvobození 4. ledna 1948.

¹⁴⁷ Např.: Svobodné noviny 16. ledna 1947, Lidová demokracie 16. ledna 1947.

¹⁴⁸ Např.: Lidová demokracie 29. srpna 1946.

4. Obraz řecké občanské války po únoru 1948

4.1. Vymezení proudů

Únor 1948 přinesl mocenskou změnu a nastolení absolutní vlády jedné strany. To zapříčinilo proměnu ve složení české tiskové scény. Nekomunistický tisk byl buď zakázán či ovládnut akčními výbory v jednotlivých vlastnických organizacích.¹⁴⁹ Rozdíly mezi demokratickými a komunistickými deníky týkající se věcného obsahu po únoru 1948 téměř zmizely. Po jistou dobu se však zachovaly rozdíly v jazykových prostředcích a v celkové dikci mezi oběma proudy. Doba, po kterou nekomunistické deníky dokázaly v tomto aspektu „vzdorovat,“ se u jednotlivých titulů lišila. Ze sledovaných deníků „podlehl“ a v květnu 1948 přijal rétoriku Rudého práva jako první deník Národní osvobození. Svobodné slovo začalo podléhat o dva měsíce později a do konce roku plně přijalo řeč Rudého práva. Nejdéle si udržela kulturu jazyka Lidová demokracie, která převzala terminologii a dikci Rudého práva s konečnou platností až po roce v únoru 1949.

4.2. Informační zdroje

Únorový převrat neznamenal zásadní zlom ve složení zdrojů (agentur), z nichž byly zprávy z Řecka přebírány. V komunistickém tisku se nadále umocnil trend přebírat zprávy z východních agentur, avšak i do komunistických deníků pronikly zprávy ze západních agentur.¹⁵⁰ Z východních agentur byly až do Sovětsko-Jugoslávské roztržky nejdůležitější TASS a TanJug. Po vypuknutí roztržky TanJug jako zdroj informací o Řecku z našich novin úplně zmizel a byl nahrazen jinými agenturami z východního bloku. Počátkem roku 1949 začal silně narůstat počet zpráv přímo převzatých z rozhlasové agentury Svobodné Řecko. Demokratický proud sice omezil počet zpráv přejatých ze Západu, ty nicméně mezi jeho zdroji nadále hrály, spolu s ČTK a vlastními dopisovateli, klíčovou úlohu. Tiskové agentury ze sovětské sféry však nestačily samy pokrýt úbytek zpráv západních agentur, jež stále častěji psaly pro pouťorový režim nepřijatelným způsobem. Proto od března r. 1948 (a zvláště pak v roce 1949) kromě podílu zpráv dodaných z „bratrských států“ rostl i počet zpráv dodaný ČTK a domácími žurnalisty. Narostl i podíl komentářů a deklarativních článků, které však nepřinášely žádné nové informace.

4.3. Intenzita informování

¹⁴⁹ Již v březnu 1948 vymezil Slánský jako jeden z cílů tiskového odboru kulturně propagačního oddělení ÚV KSČ dirigování stranického tisku i tisku jiných stran(!). **Kaplan, K., Tomášek, D.** O cenzuře v Československu v letech 1945-1956. s. 13.

¹⁵⁰ Komunistický tisk po dlouhou dobu, a dokonce i po Únoru, hojně využíval informací ze západních tiskových agentur. Je nutné si však uvědomit, že tyto informace byly pečlivě selektovány, tak, aby zapadly do budovaných obrazů. Z tohoto důvodu byly přebírány výlučně zprávy sebekritické a kritické vůči politice Velké Británie, Spojených států a athénské vlády, jež mohly na Západě vznikat jednak vzhledem k samozřejmé svobodě tisku a všeobecnému posunu doleva v ideové oblasti, jednak jako součást politického boje před volbami v různých státech. Například v srpnu 1947 byly hojně přebírány americké články kritizující politiku Trumanovy vlády, jež vycházely z prostředí opoziční demokratické strany a které byli součástí předvolebního boje. Tento trend pokračoval i po Únoru.

Intenzivní proměny české společnosti a státního zřízení stlačily počet článků o Řecku v měsících následujících po únorovém převratu na minimum. Znovu začal český tisk s vyšší intenzitou informovat o válce v Řecku až v polovině léta 1948. Nadále zůstala zachována nárazovost kampaní a střídání různě dlouhých období intenzivního informování s obdobími relativního klidu. Výrazný pokles v intenzitě informování nastal až po oficiálním oznámení o ukončení bojů, které vydala *Prozatímní demokratická vláda Řecka* v říjnu roku 1949, tedy dva měsíce po skutečném ukončení bojů. Větších změn nezaznamenal ani poměr mezi intenzitou informování u jednotlivých proudů, jejich splynutím však tato okolnost pozbyla svůj význam.

4.4. Změny v obraze řecké občanské války

Po únoru 1948 došlo k několika výrazným změnám v obraze, který byl o řeckých událostech vytvářen komunistickým tiskem. Únor přinesl sjednocení a „utužení“ způsobu tvorby o Řecku a všechny deníky se obsahem i formou připodobnily k, do té doby nejradikálnějšímu, Rudému právu. Nejvýraznější a nejdůležitější změnou, která se dotkla všech ostatních aspektů obrazu, byla proměna užívaného jazyka, jeho „zhrubnutí a vyostření“ více odpovídající komunistickým schématům vidění světa.

K jasnému „zhrubnutí a vyostření“ vytvářeného obrazu došlo například v oblasti represí. K tomu došlo ani ne změnou v přinášovaných informacích, ale v jazyku a dikci. Zvětšit negativní dojem u čtenáře mělo líčení hrozných poměrů v koncentračních táborech na řeckých ostrovech,¹⁵¹ připodobnění ministra spravedlnosti k K. H. Frankovi¹⁵² nebo fantaskní tvrzení o řeckých fašistech hajlujících před obrazem Churchilla¹⁵³ a záměru vyhladit 200 tisíc vlastních obyvatel.¹⁵⁴ Američtí představitelé byli označováni tituly nacistických funkcionářů či jim byla poněmčována jména ve snaze připodobnit je k nacistům.¹⁵⁵ Z tvrdých represálií v Řecku byly činěny zodpovědnými USA nebo byly přímo obviněny, že je nařídily.¹⁵⁶

Tím se dostáváme k druhé výrazné změně, jež zasáhla komunisty vytvářený obraz o Řecku. Po únoru 1948 se hlavním terčem kritiky na místo athénské vlády, která byla degradována na pouhý nástroj Američanů¹⁵⁷, staly právě na Spojené státy. S přenesením hlavní kritiky na bedra USA se zvýraznil i třídní prvek v tvorbě negativní části obrazu o Řecku a vedle fašismu byl notně zvýrazněn prvek imperialismu. S tím koresponduje i stupňovaná kritika hospodářských poměrů v Řecku. To bylo označováno za kolonii Spojených států.¹⁵⁸ Spojené státy byly viněny ze zničení řeckého zahraničního obchodu¹⁵⁹ a byly vydávány za příčinu barvitě líčené bídy.¹⁶⁰ Kritika se nevyhnula ani Marshalovu plánu,

¹⁵¹ Některé byly označovány dokonce přímo za vyhlazovací. Např.: Rudé právo 22. května 1949.

¹⁵² Národní osvobození 15. května 1948.

¹⁵³ Národní osvobození 15. května 1948.

¹⁵⁴ Rudé právo 5. května 1948.

¹⁵⁵ Rudé právo 25. března 1949.

¹⁵⁶ Např.: Mladá fronta 11. května 1948, Rudé právo 2. června 1948, Práce 29. ledna 1949.

¹⁵⁷ Např.: Národní osvobození 1. září 1948, Národní osvobození 28. listopadu 1948, Rudé právo 24. února 1949.

¹⁵⁸ Např.: Národní osvobození 1. září 1948, Obrana lidu 31. října 1948.

¹⁵⁹ Zejména za vytlačení klíčové řecké exportní plodiny – tabáku – z evropských trhů. Např.: Rudé právo 6. října 1948, Rudé právo 30. ledna 1949.

¹⁶⁰ Např.: Rudé právo 6. října 1948, Obrana lidu 31. října 1948, Rudé právo 30. ledna 1949.

jehož očerňováním se po únoru mimo jiné zpětně zdůvodňovalo i jeho odmítnutí u nás. Dokonce se hovořilo o „zmarshalizovaných“¹⁶¹ státech.

Kromě odpovědnosti za represe a bídu sloužila k očerňení USA i paralela se Španělskou občanskou válkou. Kritika přítomnosti amerických vojenských instruktorů a poradců měla, spolu s občasnými zvěstmi o nábořech fašistů v Itálii a Německu do připravovaných dobrovolnických brigád, které měly být odeslány do Řecka, vyvolat dojem, že se jedná o tutéž pomoc, které se dostávalo Frankovi od Hitlera.¹⁶²

Téměř beze změn pokračovala i kampaň snažící se Řecko představit jako agresora a hrozbu mezinárodnímu míru. Nadále se objevovaly zprávy o „provokacích“ a překročení hranic.¹⁶³ Přesto i v této oblasti se promítla změna v hlavním terči kritiky a to hned dvojitě. Nejprve se hlavní viník přesunul na Spojené státy po vypuknutí Sovětsko-Jugoslávské roztržky pak na Jugoslávii. Stále nevyřešené reparační nároky posloužily k obvinění řecké vlády, že je šikovným „učedníčkem imperialismu.“¹⁶⁴

Obraz bojů po převratu získal na významu, a to tím víc, čím víc se zhoršovala situace povstalců či „demokratů“,¹⁶⁵ jak je nazýval komunistický tisk Intenzita tohoto tématu dosáhla vrcholu v létě 1949. K tvorbě obrazu vítězících „demokratů“ sloužily zprávy o ofenzivách či „osvobození“ určitých území. Tyto ofenzivy se však stále děly na stejných místech a osvobozována byla stále stejná území.¹⁶⁶ Případně byla vítězná ofenziva, jak mezi řádky vysvítá, defenzivním ústupem.¹⁶⁷ Pozdější velké prohry pak byly zamlčovány a popírány úplně.¹⁶⁸ K tvorbě heroického obrazu „demokratů“ přispívalo i zdůrazňování sil a materiální převahy protivníka.¹⁶⁹ Zároveň s tím však byla zdůrazňována jeho malá morálka, jež se projevovala v údajných „dobrovolných“ přechodech či kapitulacích athénských jednotek.¹⁷⁰ V protikladu k nízké morálce athénských vojsk byl vyzdvihován bojový duch povstalců, jejich pokrokovost¹⁷¹ a uvědomění. Obraz úspěchů komunistických jednotek dotvářela i přiznání neúspěchů monarchistů a také selektivně vybírané zprávy o bojích ze západních zdrojů.¹⁷²

Hned dvojitě proměna nastala v otázce viny za válku. První změna se týkala viníka války, za kterého byly označeny Spojené státy. Druhá změna byl přechod od obvinění: „Kdo válku způsobil“ k obvinění: „Kdo válku prodlužuje a udržuje.“¹⁷³ Obě změny souvisely jednak s výše uvedenou změnou

¹⁶¹ Např.: Ruč právo 30. ledna 1949.

¹⁶² Tyto zprávy se ojediněle objevovaly již před Únorem (Např.: Obrana lidu 20. srpna 1947). Jejich hlavní využití však přišlo až po něm. Např.: Rudé právo 22. dubna 1948, Rudé právo 23. ledna 1949, Rudé právo 22. února 1949, Zemědělské noviny 9. srpna 1949.

¹⁶³ Např.: Rudé právo 22. dubna 1948, Rudé právo 10. srpna 1948, Obrana lidu 16. srpna 1949.

¹⁶⁴ Práce 29. ledna 1949.

¹⁶⁵ Např.: Svobodné slovo 19. srpna 1948, Obrana lidu 15. ledna 1949.

¹⁶⁶ Např.: Rudé právo 26. srpna 1948, Zemědělské noviny 28. prosince 1948, Rudé právo 20. ledna 1949, Rudé právo 11. února 1949, Svobodné slovo 17. června 1949.

¹⁶⁷ Např.: Obrana lidu, 7. ledna 1949.

¹⁶⁸ Například porážka povstalců na Peloponésu z března 1949, zhroucení obrany na Vitsi v červenci 1949 či konečná porážka povstalců v bojích na Grammosu v srpnu 1949. Porážky byly popírány až do oficiálního oznámení ukončení bojů 18. října 1949 a ani pak nebyly přiznány.

¹⁶⁹ Např.: Národní osvobození 2. září 1948, Obrana lidu 7. ledna 1949.

¹⁷⁰ Např.: Rudé právo 22. ledna 1949, Rudé právo 6. března 1949, Obrana lidu 5. dubna 1949.

¹⁷¹ Zejména byla vyzdvihována sporná „emancipovanost“ žen, jež v stále větší míře nahrazovaly ztráty povstalecké armády. Např.: Obrana lidu 7. ledna 1949.

¹⁷² Např.: Zemědělské noviny 31. března 1948, Lidová demokracie 28. srpna 1948.

¹⁷³ Např.: Obrana lidu 23. října 1948, Rudé právo 11. listopadu 1948, Zemědělské noviny 28. listopadu 1948, Rudé právo 6. ledna 1949.

v hlavním terči kritiky, jednak se snahou o vyvrácení obvinění z podpory povstalců vznesených tzv. *Balkánskou komisí*¹⁷⁴ na adresu severních sousedů Řecka, v neposlední v řadě pak se snahou SSSR a řeckých komunistů dosáhnout příměří.¹⁷⁵ Obvinění z prodlužování války bylo totiž stavěno do kontrastu s mírovými nabídkami PDKE, jež se postupně dostávala do stále zoufalejší vojenské situace.¹⁷⁶ Vzniklý kontrast jen potvrzoval negativní obraz „imperialistických agresorů“, který o USA vytvářel český komunistický tisk.

Výraznou proměnu doznal také obraz samotné tzv. horské vlády. Od podzimu 1948 slábla role EAM jakožto reprezentace PDKE a naopak rostla reprezentační role KSŘ.¹⁷⁷ Zprávy o zasedání ÚV KSŘ z konce ledna 1949¹⁷⁸ pak definitivně potvrdily resignaci na obraz tzv. horské vlády jako vlády koaliční, jež není pod dominantním vlivem komunistů. V člancích o probíhajících vnitrostranických změnách bylo mimoděk přiznáno, do té doby nezdůrazňované, členství ministerského předsedy horské vlád Markose Vafiadise v politbyru KSŘ¹⁷⁹ a také to, že o složení PDKE rozhoduje ústřední výbor Komunistické strany Řecka. Nezměněn naproti tomu zůstal přístup k prezentování ochrany národnostních menšin, který zůstal jen okrajovým tématem navzdory výrazné změně v politické linii KSŘ v této otázce.¹⁸⁰ Reorganizace vlády, v jejímž rámci byli přijati dva zástupci slavomakedonské menšiny, tak zůstala téměř bez komentáře.

4.5. Sovětsko-jugoslávská roztržka a Řecká občanská válka

První zmínku o Sovětsko-Jugoslávské roztržce, která by se rovněž týkala i Řecka přinesl český tisk¹⁸¹ až 8. července 1949, tedy v době, kdy se rozpory mezi jugoslávskou a řeckou KS blížily k vrcholu.¹⁸²

¹⁷⁴ Zvláštní výbor Organizace spojených národů pro Balkán ustanovený 21. října. 1947 z popudu USA.

¹⁷⁵ V souladu s tzv. Trumanovou doktrínou byly Spojené státy i athénské vlády přesvědčeny o nutnosti vést boj do vítězného konce a odmítaly kompromisní řešení navrhované do úzkých tlačenu tzv. horskou vládou i mírové sondáže SSSR z jara roku 1949 či australský usmiřovací návrh z téže doby. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 476.

¹⁷⁶ Výklad nabídek k smíru, jakožto známek slabosti byl komunistickým tiskem popírán a dementován buď přímo (např.: Rudé právo 28. ledna 1949) či doprovázením nabídek míru poukazy na špatnou situaci vlád (např.: Mladá fronta 8. května 1949)

¹⁷⁷ Např.: Národní osvobození 9. února 1948, Rudé právo 13. února 1948, Obrana lidu 5. dubna 1949.

¹⁷⁸ V Čechách se zprávy o tom to zasedání objevily až v únoru téhož roku. Na tomto zasedání vyvrcholil vnitrostranický boj mezi misterským předsedou horské vlády Markosem Vafiadisem a generálním tajemníkem ÚV KSŘ Nikosem Zachariadem. Kromě vzrůstající osobní averze byl hlavním předmětem sporu postoj ke způsobu vedení boje. Zatímco „generál Markos“ hájil partyzánskou taktiku, prosazoval Zachariades regulérní armádu. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 173.

¹⁷⁹ Srovnej: Mladá fronta 1. února 1948 s Rudé právo 8. února 1949 či Obrana Lidu 8. února 1949.

¹⁸⁰ V dubnu byla tzv. horská vláda reorganizována a byli do ní přijati i dva zástupci Slavomakedonské menšiny. Součástí nové linie měl být i vznik samostatného slavomakedonského státního celku v rámci Balkánské federace (nikoli Jugoslávie). Jednalo se o akt komunistů, kterým si chtěli zajistit vyšší podporu Slavomakedonské menšiny. Tato změna byla pravděpodobně předem konzultována s Moskvou a měla zřetelný protijugoslávský osten. Očekávaný efekt se však nedostavil a komunisté naopak ještě více umocnili stávající pokles podpory v Řecké veřejnosti. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka.s. 474.

¹⁸¹ V slovenském tisku se objevila zpráva dávající do souvislosti sovětsko-jugoslávskou roztržku a události v Řecku již na konci března (Lud 30. března 1949). Tento víceméně náhodný objev si zaslouží další výzkum, který však není předmětem této práce.

Český tisk v nich obvinil Jugoslávce z údajné konspirační schůzky s zástupci Athén, USA, Británie i tzv. *Balkánské komise*, jež měla poškodit řecké komunistické povstalce. Až do srpna však komunistické deníky mlčely o tom, čeho se údajná konspirační schůzka týkala a jak se dohodnutá spolupráce projevila. Teprve v srpnu „spolupráce“ Jugoslávie a Západu nabrala konkrétní podobu. Tito byl obviněn, že umožnil athénským vojskům přesuny a obchvaty skrze Jugoslávská území, a dokonce i z přímé vojenské účasti na bojích proti povstalcům.¹⁸³ Na konci srpna měly již Jugoslávské jednotky podle českých deníků dokonce porušovat Albánskou územní svrchovanost,¹⁸⁴ čímž byl Tito v podstatě dán na roveň fašistické athénské vládě.

Titovu údajnou spolupráci dával český tisk do spojitosti s Jugoslávským úsilím o získání půjčky ze Západu.¹⁸⁵ Zatímco ještě v červenci hovořily české deníky o tom, že Tito musí, proto aby získal půjčku Mezinárodní banky, přerušit pomoc tzv. horské vládě, již v srpnu byla jakákoli pomoc tzv. horské vládě popírána. „Titova klika“ byla naopak obviněna z poškozování řeckých komunistů, a to zpětně až do roku 1945.¹⁸⁶ Jugoslávie byla mimo jiné nařčena z organizování deserce v DSE, ze snah o přisvojení si řecké Makedonie, perzekuce Makedonců a využívání řeckých uprchlíků k nuceným pracím. Ke konci srpna přinesl komunistický tisk zprávy o chystaném vydání řeckých uprchlíků do Řecka, kde (jak mezi řádky vysvítá) jim hrozí vězení.¹⁸⁷ Titova údajná zrada byla též propagandisticky využita jako zpětný důkaz o lživosti tvrzení tzv. *Balkánské komise* a *Komise OSN pro prošetření řeckých hraničních incidentů*.¹⁸⁸

4.6. Shrnutí

S novým poúnorovým režimem došlo k určitému „vyostření“ propagandy a k její větší schematizaci a i jistému „zhrubnutí“ či myšlenkovému zjednodušení. Nejvýraznější byl klíčový posun kritiky z roviny „demokracie – fašismus“ do roviny „socialismus – kapitalismus“, který se projevil upuštěním od tvorby obrazu odboje jakožto národního a přiznáním jeho komunistické báze. Schematizace a myšlenkové zjednodušení souviselo s jazykem, který po únoru ovládl český tisk. Postupně veškerý tisk začal používat „komunistickou řeč“¹⁸⁹ s pozměněnými sémantickými významy slov. Příčiny výše uvedených proměn těsně souvisí s proměnami domácími. Předně, komunisté se stali faktickými samovládcí a nemuseli již brát ohledy na politické smýšlení svých partnerů z NF. Mohli tak nastolit novou vlastní zahraničně politickou orientaci a rezignovat na, byť formální, přetrvávající spojenectví se západem. Ovládnutím či potlačením opozičního tisku (stejně jako jiných médií) si zajistili

¹⁸² 10. července došlo k vyvrcholení sporů vzniklých příklonem KSŘ na sovětskou stranu v probíhající roztržce a Jugoslávie uzavřela pro partyzány svou hranici s Řeckem. **Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V.** Dějiny Řecka. s. 476.

¹⁸³ Např.: Mladá fronta 17. srpna 1949, Rudé právo 18. srpna 1949, Lidová demokracie 20. září 1949, Rudé právo 22. října 1949.

¹⁸⁴ Rudé právo 28. srpna 1949.

¹⁸⁵ Spojené státy opravdu podmiňovali svou půjčku Jugoslávii zastavením pomoci řeckým komunistům. K přímé vojenské spolupráci, jak tvrdila propaganda východního bloku, však nedošlo. **Hradečný, P.** Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. s. 71.

¹⁸⁶ Např.: Rudé právo 2. srpna 1949, Lidová demokracie 20. září 1949.

¹⁸⁷ Např.: Rudé právo, 28. srpna 1949.

¹⁸⁸ Např.: Rudé právo 2. srpna 1949, Lidová demokracie 20. září 1949.

¹⁸⁹ Viz. Poznámka 144.

kontrolu nad tokem informací, jímž nyní mohli libovolně manipulovat či ho zastavovat. Únorový převrat tedy umožnil komunistům plně, bez omezení a bez ohledů, prezentovat svůj pohled na události v Řecku.

Avšak ani informační monopol nebyl bezchybný, ba právě naopak. Počet „selhání a trhlin“ v obraze vytvářeném komunistickým tiskem po únoru 1948 narostl. Jednou z vážných trhlin, jimiž unikaly informace, z nichž si mohl pozorný čtenář učinit vlastní obrázek o situaci v Řecku, byla již dříve zmiňovaná problematická metoda dementování cizích zpráv a ohrazování se proti nim, neboť dementované prohlášení či zpráva musely být alespoň z části ocitované.¹⁹⁰ Dvojsečnou zbraní byla i kritika a výsměch zahraniční propagandě, neboť její „odhalování“ dávalo návod k provádění téhož s propagandou domácí.¹⁹¹ Kromě těchto „chyb systému“ se objevovala i selhání bezděčná, kdy unikly některé nechtěné informace přímo.¹⁹²

Struktura článků v komunistickém tisku zůstala po převratu téměř beze změn. Nadále zůstal zachován vyvážený poměr mezi deformovanými zprávami a angažovanými komentáři. Teprve začátkem léta začalo přibývat komentářů, jednak v souvislosti se Sovětsko-Jugoslávskou roztržkou, jednak jako následek nedostatku pozitivních zpráv, což bylo důsledkem zhoršující se vojenské situace komunistických povstalců.

¹⁹⁰ Jednalo se především o závěry Zvláštního výboru Organizace spojených národů pro Balkán či rezoluci Valného shromáždění OSN o návratu řeckých dětí. Např.: Zemědělské noviny 28. listopadu 1948, Lidová demokracie 28. listopadu 1948.

¹⁹¹ Např.: Zemědělské noviny 31. března 1948.

¹⁹² Většina těchto selhání se týkala právě popírání zahraniční pomoci komunistům. Např.: Obrana lidu 25. srpna 1948.

Závěr

V dosavadním textu jsem se snažil o deskripci obrazu Řecké občanské války, který byl v českém tisku vytvářen. Jasně se prokázalo, že před uchopením moci komunisty byly tyto obrazy dva (komunistický a demokratický), jež se navzájem od sebe výrazně lišily nejen kladením důrazu na různé aspekty konfliktu, ale také intenzitou a kvalitou informování a užitým jazykem. Jak jsem v předcházejícím textu doložil, došlo po nástupu komunistů k moci v únoru 1948 k proměně obou proudů a k zániku jednoho z nich.

V předcházejícím textu jsme popsali obraz, který o Řecké občanské válce vytvářel „komunistický proud“, a nyní se pokusíme určit na koho měl působit a jak. Tedy to, s jakým záměrem byl tento obraz (do značné míry pod taktovkou komunistické strany) vytvářen. Určení těchto záměrů a cílů je nanejvýš nesnadné. Hlavní příčina tkví v téměř neznámé totožnosti vrstvy autorů vytvářeného obrazu (až na malé výjimky jsou články nepodepsané) a nelze tedy určit jejich individuální motivace. Vytvářený obraz byl součástí širší propagandistické kampaně vedené SSSR a zaměřené nejprve proti Británii, která kritizovala Sovětským svazem určené nové poměry v státech jihovýchodní Evropy,¹⁹³ a později proti Spojeným státům, jakožto hlavnímu politickému rivalovi. Snaha zavděčit se Moskvě ale určitě nebyla jediným motivem¹⁹⁴ vzniku propagandistické kampaně u nás a čeští komunisté sledovali zajisté při její tvorbě i vlastní domácí politické cíle. S tím souvisel i větší zájem o události v Řecku, než jaký panoval na straně demokratického tisku. Při určování těchto cílů vycházím (pro výše zmíněnou nemožnost určit jejich individuální motivy) z toho, jak vytvářený obraz působil, a předpokládám, že to odpovídá záměrům tvůrců.

Před únorem 1948 bylo hlavním cílem, se zaměřením na české vnitřní poměry, očernit nesocialistické (v komunistickém pojetí) společenské zřízení a ty, kteří ho podporovali, v očích potencionálních i existujících příznivců socialistické idey, a zároveň vytvořit pozitivní obraz o těch, kteří socialistické zřízení hájí. Šlo tedy jednoznačnou propagací svého státního zřízení jako jediného možného a správného.¹⁹⁵ Jednalo se tedy o propagandu.¹⁹⁶ Recipienty takto vytvářeného obrazu měli být před únorem pravděpodobně především skuteční i potencionální sympatizanti socialismu (v nejširším slova smyslu). Vytvořený obraz měl socialistickému a liberálně-demokratickému systému přiřadit jednoznačná hodnotová znaménka¹⁹⁷ a vytvořit tak tlak na recipienty, aby se s definitivní platností k jednomu z nich

¹⁹³ **Hradečný, P.** Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. s. 70-71.

¹⁹⁴ Druhým zahraničním motivem by mohla být snaha vyhovět žádostem „bratrské“ komunistické strany Řecka o propagandistickou i jinou pomoc. Tyto žádosti však měly jinou váhu než žádosti ze Sovětského svazu. Více viz.: **Hradečný, P.** Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. s. 76.

¹⁹⁵ O tomto záměru svědčí především prvoplánové odmítnutí výsledků voleb v roce 1946, a to ještě před jejich konáním. Tedy odmítnutí jiného vývoje, než-li vývoje k socialismu. Podobně se tento záměr projevil v nadšeném přivítání komunistické, tzv. horské vlády, jejíž program byl v podstatě podobný programu komunistů.

¹⁹⁶ Míněno tak jeak tento pojem definuje a používá ve svém díle M. Zavacká. **Zavacká, M.** Kto žije za ostatným drôtom.

¹⁹⁷ Takovéto napadnutí liberálně-demokratického zřízení bylo umožněno komunistickou tezí o shodné podstatě fašismu a liberálně-demokracie, jež se liší jen vnější formou. Tato podoba měla pramenit ze stejného vztahu k výrobním prostředkům. Tato teze sice nebyla rozváděna v tisku, avšak ovlivnila

přiklonili a druhý zavrhl. Obraz událostí v Řecku nesloužil k přesvědčování ideových odpůrců socialismu, ale k pevnějšímu připoutání stávajících potencionálních i faktických příznivců socialismu k jeho komunistickému proudu. V tomto období dochází ke vzniku rozlišování na „MY“ a „ONI“ a zkolektivnění myšlení u recipientů, avšak stále ještě na „relativně“ svobodné bázi volby.

V konkrétní praxi šlo především o očernění athénské režimu a bývalých spojenců SSSR z dob protihitlerovské koalice: Velké Británie a Spojených států amerických. Kvůli ohledům na své partnery v NF a kvůli oficiálně prezentované zahraniční politice, jež zachovávala přátelský vztah ke všem členům bývalé protihitlerovské koalice, byl obraz řeckých událostí položen primárně do roviny národního odboje proti fašismu, a nikoli třídního boje proti kapitalismu. Proto byla většina kritiky směřována primárně na athénské vlády a teprve skrze ně na západní spojence. Ke konci roku 1947 se však začal přenášet důraz právě na třídní rovinu. V menší míře pak docházelo při hodnocení a informování o událostech v Řecku k napadání domácích oponentů komunistické strany.¹⁹⁸ Zároveň s tím byl vytvářen pozitivní obraz o komunistických povstalcích, jakožto o vlastencích, obráncích socialistického zřízení.

Únor 1948 přinesl mocenskou změnu a nastolení absolutní vlády jedné strany. Tím přišla proměna cílů, jež byly sledovány při informování o řeckých událostech. Mocenský monopol rozhodl o tom, které zřízení je nejvhodnější, za možné recipienty, a tak odpadla přesvědčovací funkce. Tím se propaganda změnila na indoktrinaci.¹⁹⁹ Novým cílem (jemuž se přizpůsobil i obraz Řecku) se stala potřeba vytvořit dojem vnějšího²⁰⁰ i vnitřního ohrožení, který by pomohl smelit a sjednotit příjemce, podlomit důvěru lidí k Západu, „postavit železnou oponu v myslích lidí“ a usnadnit tak jejich ovládnutí. Skrze tento dojem vnějšího a vnitřního ohrožení pak byly legitimizovány domácí politická i různá jiná opatření²⁰¹. V tomto období dochází k fixaci rozlišování na MY a ONI a kolektivizace myšlení. K této fixaci však dochází změnou dikce a jazyka tisku v kombinaci s jinými mimotiskovými prostředky.²⁰²

Praxi se tento posun měl několik projevů. Prvním z nich byl přenos hlavního terče kritiky z Athén na Spojené státy, které byly označovány za hlavního viníka války a utrpení v Řecku. S tímto posunem bylo spojeno i zdůraznění třídní roviny odboje na místo předcházející nacionální roviny. Odboj proti fašistickým represím se změnil v boj proti imperialistické agresi. Důležité bylo, že tento posun byl v obraze upravován i se zpětnou platností až k počátkům občanské války. Mocenský monopol spojený s potřebou jednoduchého vymezení „dobra a zla“ vedl k rezignaci na zastírání komunistické vůdčí role

pohled a způsob psaní komunistického tisku. Bližší rozbor výše zmíněné teze poskytuje **Fidelius, P.** Řeč komunistické moci. s.173-179

¹⁹⁸ Jednalo se o několik málo výjimek. Většinou byly takové články reakcí na názory uveřejněné v některém nekomunistickém časopise.

¹⁹⁹ Míněno tak jeak tento pojem definuje a používá ve svém díle M. Zavacká. **Zavacká, M.** Kto žije za ostatním drôtom.

²⁰⁰ Takovýto dojem podporovalo například i označování americké pomoci Athénám za snahu získat si „předmostí imperialistické ofenzivy proti Sovětskému svazu a zemím lidové demokracie.“ Obrana Lidu 5. dubna 1949

²⁰¹ Rád bych zde parafrázoval J. L. Gaddise: Vedení KSČ stejně jako „sovětské vedení musí s vnějším světem jednat jako s nepřítelem, protože jedině to mu ještě může poskytnout ospravedlnění ,diktatury, bez které by neokázalo vládnout, krutostí, k jakým by se jinak neodvážilo sáhnout, a obětí,jejichž vyžadování pokládá za nutné.“ **Gaddis, J. L.** Studená válka. Praha : Slovart, 2006. s. 37.

²⁰² Např.: omezením nabídky informačních zdrojů, „zglasaltováním“ nejen tisku, represemi proti odpůrcům a narušitelům. Více k této problematice nabízejí práce Karla Kaplan, Dušana Tomáška či Jiřího Knapíka.

odboje. K tvorbě dojmu vnitřního nepřítele přispělo spojení sovětsko-jugoslávské roztržky a řeckých událostí., respektive obraz Tita zrádce a koupeného „přeběhlíka.“

Na základě výše podané deskripce můžeme říci, že demokratický tisk byl nekoordinovaný a roztržkový, což bylo dáno pluralitou zájmů a názorů uvnitř demokratického proudu (rozdílné názory panovaly dokonce i v rámci jednotlivých redakcí.), nesledoval při informování o Řecku žádný konkrétní cíl srovnatelný s cíly komunistického tisku a nevytvářel ucelený obraz. Demokratický tisk nevytvářel nějaký konkrétní ideově zabarvený obraz o Řecké občanské válce, tak jak to dělal komunistický proud. Řecko nepatřilo k primárním zájmům demokraticky smýšlejícího tisku, jak to dokládá malý počet článků věnovaný tomuto problému, převaha přejatých zpráv a malý počet komentářů. Ve svých článcích se snažil pouze objektivně informovat o událostech v Řecku. Činnost demokratického proudu bychom mohli klasifikovat jako osvětu.²⁰³ Nekomunističtí novináři se nesnažili vymezovat proti komunistické propagandě, ani ji nějak vyvracet, pouze vedle komunisticky orientované propagandy kladli objektivní a profesionální žurnalistiku.

Určení cíle a motivů tohoto přístupu je na základě dosavadního výzkumu nemožné a je zapotřebí tento výzkum dále rozvést. Proč demokratický tisk nevyužil možnost kritiky politiky komunistů a nepoužil řecký případ jako varování? Na tuto otázku nemůžeme dát nyní odpověď, můžeme však stanovit několik hypotéz, jež však bude třeba ověřit dalším hlubším výzkumem pramenů.

První a poměrně nepravděpodobná hypotéza pracuje s úvahou, že demokratický tisk se událostmi v Řecku nezaobíral úmyslně. Pokud by tak činil, musel by přiznat pravicový autoritativní charakter athénských vlád, čímž by jednak sebe, jednak západní spojence vystavil nařčení z obhajoby fašistického režimu. V tehdejší atmosféře prosycené nacionalismem a revolučním nadšením se proto redakce rozhodly raději se nepouštět do konfliktu s levicovým tiskem a náladami ve společnosti. Svou roli mohla také hrát obava ze zásahů ze strany státní bezpečnosti a také snaha komunisty neprovokovat. Tato hypotéza je však nepravděpodobná, neboť pokud by demokratický proud omezil informování o Řecku úmyslně, jistě by se pokusil malými narážkami alespoň někdy toto téma pro sebe využít, což však neučinil.

Druhá hypotéza vysvětluje výše popsany charakter informování demokratického tisku o Řecku prostým nezájmem a jakousi provincialitou českého poválečného tisku. Pracuje s tvrzením, že nekomunistický denní tisk ztratil po roce 1945 zájem o zahraniční zpravodajství a soustředil se především na vnitřní problémy. Jeho kritický pohled na komunistické povstalce pak byl asi otupen všeobecným ideovým posunem doleva. Této interpretaci nasvědčují některá dílčí zjištění učiněná během studia pramenné základny i nárazovitý charakter²⁰⁴ informování demokratického tisku. Nezajem by též vysvětlil i převahu přejatých zpráv a nedostatek autorských komentářů, stejně jako názorové rozdíly uvnitř jednotlivých redakcí.

Rozhodnutí, která z těchto dvou hypotéz je správná, je bez dalších výzkumů nemožné. Chybí nám detailnější komparace zájmu o Řeckou občanskou válku se zájmem o jiné zahraniční politické události. Stejně tak je pro nás dosud neznámá vrstva autorů zahraničního zpravodajství (většina zpráv je anonymní), poznání autorů a určení jejich politické smýšlení a možné společenské vlivy, které je

²⁰³ V tom významu a užití jak ji definuje M. Zavacká. **Zavacká, M.** Kto žije za ostatným drôtom.

²⁰⁴ Výrazná odmlka nastala od dubna do června roku 1947. Během podzimních měsíců téhož roku se téměř zcela odmlčel demokratický tisk. Největší odmlkou však bylo několik týdnů před únorovou krizí, kdy se český tisk k Řecké otázce téměř zcela nevyjadřoval.

ovlivňovaly, je teprve úkolem dalšího bádání. Je samozřejmě možné, že se obě teze vzájemně prolínají a pravdivé jsou částečně obě, neboť jak již bylo řečeno, demokratický proud postupoval roztržštěně a nekoordinovaně a mohlo v něm hrát roli větší množství motivací.

Ověření těchto hypotéz však není jediným možným směrem dalšího bádání v této problematice. Další možností, jak rozvíjet tuto problematiku, je otázka výzkumu administrativní struktury procesu tvorby obou těchto obrazů. Tedy kdo tento proces inicioval, schvaloval, vyhodnocoval, kde se inspiroval atd., což by nám mohlo dále ozřejmit a upřesnit nejen cíle tvorby obrazů, ale i vysvětlit, proč byl k dosažení těchto cílů použit právě takový postup, jaký byl zvolen, či ozřejmit do jaké míry byli samotní redaktoři nezávislí na těch, kteří deníky vlastnili. Výzkum procesu tvorby přináší také další otázku, kdo byly lidé, kteří tento proces řídili a jaké společenské vlivy a politické smýšlení formovaly jejich rozhodnutí.

Důležitá je i problematika cílových vrstev společnosti, na něž měly uvedené obrazy působit. Tedy na koho a jak měly dané obrazy působit. Jelikož dnes neexistují (a v blízké době asi ani nevzniknou) potřebné sociologické průzkumy, je pro nás dnes téměř nezjistitelné, jak výše popsané obrazy skutečně působily na veřejnosti a jak byly přijímané. Neméně zajímavá, taktéž dnes již téměř nezjistitelná, je pro nás otázka, jaká byla zpětná vazba mezi recipiency a autory výše popsaných obrazů.

Další možností bádání je i rozšíření zkoumané problematiky z denního tisku na veškerá periodika. Právě zde lze předpokládat nalezení větších rozdílů mezi demokratickým a nedemokratickým proudem, neboť právě různé časopisy a revue se více než denní tisk zaměřovaly na zahraniční problematiku.²⁰⁵ Bez tohoto rozšíření v podstatě není možno vynést určitější závěry o nekomunistickém i komunistickém tisku ve vztahu k této problematice.

Výše podaná deskripce obrazů Řecké občanské války v českém tisku a načrtnutí cílů těchto obrazů a dalších možností bádání je tak snad možná sice zdařilým, přesto jen dílčím krokem na cestě poznání této problematiky.

²⁰⁵ Komentáře zahraničního dění byly spíše doménou některých týdeníků a měsíčníků. Především Obzorů a Vývoje, v menší míře se pak jednalo o Dnešek, Kritický měsíčník, Naši dobu, Křesťanskou revue a některé regionální časopisy.

Seznam použitých pramenů a literatury²⁰⁶

Prameny:

Noviny:

Lidová demokracie: Orgán Československé strany lidové. Praha : Č.A.T. roč.2-5. (1946-1949).

Mladá fronta: Deník mladých lidí. Praha : Mladá fronta, roč. 2-5. (1946-49).

Národní osvobození. Praha : Pokrok, roč. 17-19. (1946-1948).

Obrana lidu: List Československé armády. Praha : Magnet-Press, roč. 1-3. (1947-1949).

Práce: Český deník v českých rukou. Praha : Práce, roč. 2-5. (1946-1949).

Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické. Praha : Josef Steiner, roč. 49-51. (1946-1948).

Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa. Praha : [s.n.], roč. 26-29. (1946-1949).

Svobodné slovo. Praha : Melantrich, roč. 2-5. (1946-1949)

Zemědělské noviny: Deník pro venkov a město. Praha : Delta, roč. 2-5. (1946-1949).

Archivní prameny:

NA – Národní archiv, f. Ministerstvo zahraničních věcí – výstřížkový archiv, k. 863-867.

Literatura:

Bednařík, P. Český tisk v letech 1945-1948. In: Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Praha : Matfyzpress, 2004, sv. III., s. 132-145.

Bystrov, V. Svobodná nesvoboda. Praha : Vyšší odborná škola publicistiky, 2006.

Cajthaml, P. Polopravdy a lži. Propaganda a dezinformace StB. In: Za svobodu a demokracii. III. Třetí (protikomunistický) odboj. Babka, L., Veber, V. (ed.) Hradec Králové : Evropské hnutí v České republice; Universita Hradec Králové; Ústav filosofie a společenských věd v nakl M&V, 2002, s.177-191.

Drápala, M. Na ztracené vartě Západu : Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-48. Praha : Prostor, 2000.

Durman, K. Popely ještě žhavé. Velká politika 1938-1991. Praha : Karolinum, 2004.

Fidelius, P. Řeč komunistické moci. Praha : Triáda, 1998.

Gaddis, J. L. Studená válka. Praha : Sloart, 2006.

Groman, M. Obraz USA po druhé světové válce v komunistické propagandě na příkladu publicistiky Stanislava Budína. In: Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Praha : Matfyzpress, 2004, sv. III., s. 145-157.

²⁰⁶ Citace jsou upravené v souladu s právním předpisem ČSN ISO 690 Bibliografická citace : Obsah, forma a struktura. Praha : Český normalizační institut, 1996.

Hradečný, P. Řecko. Pokus o komunismus a občanská válka (1944 - 1949). In: Sovětizace východní Evropy. Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. [Ved. řešitel týmu] M. Tejchman. Praha : Historický ústav AV ČR, 1995, s. 219-260.

Hradečný, P. Řecká komunita v Československu. Její vznik a počáteční vývoj (1948-1954). Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2000.

Hradečný, P. Zdrženlivý internacionalismus. Občanská válka v Řecku a československá materiální pomoc Demokratické armádě Řecka. Soudobé dějiny, 10, 2003, č. 1-2, s. 58-92.

Hradečný, P., Dostálová, R., Hrochová, V., Oliva, P., Vavřínek, V. Dějiny Řecka. Praha : Lidové noviny, 1998.

Kaplan, K. Československo v letech 1945-1948. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

Kaplan, K. Československo v letech 1948-1953: Zakladatelské období komunistického režimu. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1991

Kaplan, K. Pravda o Československu 1945-1948. Praha : Panorama, 1990.

Kaplan, K. Znárodnění a socialismus. Praha : Práce 1968.

Kaplan, K., Kosatík, P. Gottwaldovi muži. Praha - Litomyšl : Paseka, 2004.

Kaplan, K., Tomášek, D. O cenzuře v Československu v letech 1945-1956. Praha : Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1994.

Knapík, J. Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953 : Biografický slovník stranických a svazových funkcionářů, státní administrativy, divadelních a filmových pracovníků, redaktorů. Praha : Libri, 2002.

Knapík, J. Únor a kultura : Sovětizace české kultury 1948-1950. Praha : Libri 2004.

Knapík, J. V zajetí moci. Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-56. Praha : Libri 2006.

Kocian, J. Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948 : Organizace, program, politika. Brno : Doplněk, 2002.

Kusák, A. Kultura a politika v Československu 1945-56. Praha : Torst, 1998.

Malíř, J., Marek, P. Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu v letech 1861-2004. Brno : Doplněk, 2005, sv.I-II.

Mastný, V. Studená válka a sovětský pocit nejistoty : 1947-1953 Stalinova léta. Praha : Aurora, 2001.

Nálevka, V. Kapitoly z dějin studené války I. Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997.

Nálevka, V. Studená válka. Praha : Triton, 2002

Renner, J. Československá strana lidová 1945-48. Brno : Prius, 1999.

Tomášek, D. Pozor cenzurováno! Aneb ze života soudružky cenzury. Praha : Nakladatelství MV ČR, 1994.

Vykoukal, J. Úvod. In: Sovětizace východní Evropy. Země střední a jihovýchodní Evropy v letech 1944-1948. [Ved. řešitel týmu] M. Tejchman. Praha : Historický ústav AV ČR, 1995. s.

Zavacká, M. Kto žije za ostatným drôtom. Bratislava : Veda 2005.

Znoj, M. Politický systém třetí republiky a ideová úskalí jeho interpretace. In: Česko-slovensko na rozhraní dvou epoch nesvobody. Kokošíková, Z., Kocian, J., Kokoška, S.(ed.) Praha : Národní archiv; Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2005, s. 174-184.

Résumé

Řecká občanská válka v českém tisku

Cílem práce je deskripce obrazu, případně obrazů, občanské války v Řecku, který vznikl v českém denním tisku v období mezi lednem 1946 a říjnem 1949, tedy v průběhu tzv. třetího kola Řecké občanské války, neboť ho můžeme chápat jako jakýsi „ukazatel“ toho, jak byl tento konflikt interpretován, jaké bylo povědomí o střetu velmocí v Řecké otázce a významu, který byl tomuto konfliktu přikládán domácí politickou scénou.

Deskripce je zpracována na sondě do hlavních tehdejších republikových deníků. Větší část materiálu byla získána z fondu Ministerstva zahraničních věcí – výstřížkového archivu, který je uložen v Národním archivu. Relevantnost tohoto pramene pak ověřily dílčí sondy do jednotlivých deníků. Kapitoly, které slouží k úvedení čtenáře do souvislostí jsou zpracovány pouze na základě sekundární literatury.

Provedená deskripce jasně prokázala, že před uchopením moci komunisty v únoru 1948 byly tyto obrazy dva („komunistický“ a „demokratický“), jež se navzájem od sebe výrazně lišily nejen kladením důrazu na různé aspekty konfliktu, ale také intenzitou a kvalitou informování a užitým jazykem. Po nástupu komunistů k moci v únoru 1948 k proměně obou proudů a k zániku jednoho z nich. U „komunistické“ reflexe se podařilo určit cíle, s kterými byla tato reflexe vytvářena. Jednoznačné cíle „demokratického“ tisku se nalézt nepodařilo. K jejich vysvětlení však bylo vysloveno několik hypotéz.

Résumé

Greek civil war in the Czech press

The main goal of this work is the description of possible images of greek civil war, that arose in Czech daily press during January 1946 and October 1949, thus during so-called third round of the civil war, because we can understand it as an indicator of that how was this conflict interpreted, what was knowledge about the conflict of interests of the Great Powers like, and of importance, that was given to this conflict by Czech political stage.

The description is elaborated by probe in main nationwide daily journals. Most of the materials was found in collection of Ministry of Foreign Affairs – Cutting archive, which is deposited in National archive. Relevancy of this source was verified by partial probes into individual journals. Chapters, that serves as the introduction into context, were elaborated only on secondary sources.

Accomplished description proves, that, before the communists took power in February 1948, there were two images of the conflict (democratic and communistic), which differed from each other in putting accent on different aspects, intensity of writing about he conflict and in used language. After the communists took power in the February 1948, a main change in both images occured and one of them disappeared. It was possible to ordain goals of the communistic image. Goals of democratic journals were not ordained, but several possible hypothesis about them were uttered.